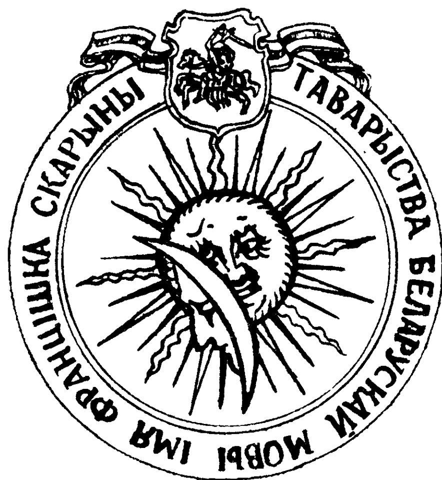
Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) ◈ 45(101) ◈ 11 лістапада 1992 г. ◈ Кошт 1 рубель (Па падпісцы — 10 кап.)

ПОСТУП ТЫДНЯ

ЗАКОНЧЫЎСЯ ВІЗІТ ДЗЯРЖАЎНАЙ ДЭЛЕГАЦЫІ БЕЛАРУСІ Ў ФІНЛЯНДЫЮ, дзе было падпісана пагадненне аб садзейнічанні ў ажыццяўленні і ўзаемнай абароне інвестыцый.

У СУВЯЗІ З ВЫХАДАМ КРАІН БАЛТЫІ, УКРАІНЫ З РУБЛЕВАЙ ЗОНЫ, з мэтай абароны спажывецкага рынку Рэспублікі Беларусь, пачынаючы з 10 лістапада 1992 года, усе харчовыя тавары, уключаючы тытунёвыя і вінна-гарэлачныя вырабы, на прадпрыемствах рознічнага гандлю ўсіх форм уласнасці прадаюцца толькі за разліковыя білеты нацыянальнага банка.

ЖУРЫ КОНКУРСУ ПА СТВАРЭННІ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ГІМНА БЕЛАРУСІ ПРЫНЯЛО РАШЭННЕ ПРАДОЎЖЫЦЬ ТЭРМІН ПАДАЧЫ ЗАЯВАК НА ЎДЗЕЛ У КОНКУРСЕ ДА 1 СНЕЖНЯ ГЭТАГА ГОДА.

МІНІСТЭРСТВА СУВЯЗІ МІЛЬЁННЫМІ НАКЛАДАМІ ЎПЕРШЫНЮ ВЫПУСЦІЛА ЦАЛКАМ БЕЛАРУСКАМОЎНЫЯ ВІНШАВАЛЬНЫЯ ПАШТОЎКІ ДА РОЗНЫХ НАГОД.

ЗАКОНЧЫЎСЯ ДРУГІ МІЖНАРОДНЫ ФЕСТЫВАЛЬ «АДРАДЖЭННЕ БЕЛАРУСКАЙ КАПЭЛЫ», які праходзіў у дзвюх залах Менскай філармоніі.

Туга па былой імперыі — хвароба працяглая Стар. 2

Цяпер яшчэ і «Ватра»! *Стар. 3*

Старшыня Інбелкульта Стар. 4

НАПОЎНІЦЬ СУВЕРЭНІТЭТ РЭАЛЬНЫМ ЗМЕСТАМ

У Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь сустрэліся прадстаўнікі самых розных перыядычных выданняў. Гутарку вёў міністр інфармацыі Анатоль Бутэвіч. Цікава, што субяседнікаў палохала не толькі трывога за выжыванне ўласных газет, а і праблемы беларускага Адраджэння.

Таму міністр наступным чынам ахарактарызаваў галоўны змест гаворкі: «Роля сродкаў масавай інфармацыі ў справе нацыянальнага Адраджэння, ва ўсталяванні дзяржаўнага суверэнітэту Беларусі».

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

Прамоўца, у прыватнасці, адзначыў, што сёння ў рэспубліцы зарэгістравана 604 газеты і часопісы, але па-беларуску выдаецца ўсяго 140.

Было адзначана, што станаўленне беларускай дзяржаўнасці ідзе няпроста. Трэба працаваць і працаваць, каб напоўніць наш нацыянальны суверэнітэт рэальным зместам. Сродкі масавай інфармацыі рэспублікі здольны на большае, чым гэта яны робяць сёння. Міністр інфармацыі параўнаў журналістаў з хірургамі.

— У нас — вострая зброя, як у хірурга скальпель. І не дай Бог працаваць не на кансалідацыю... Нас павінен аб'ядноўваць агульны інтарэс — усе павінны быць грамадзянамі. Мы перш за ўсё — з аднае дзяржавы.

Зразумела, што на сустрэчы не засталася па-за ўвагай моўная сітуацыя на Беларусі. А. Бутэвіч, у прыватнасці, падкрэсліў, што абвяшчэнне дзяржаўнага суверэнітэту ўжо само па сабе пазбаўляе падстаў выступаць супраць дзяржаўнага аднамоўя. Тым больш, што менавіта рускай мове сёння ў нас нішто не пагражае. Дзяржаўная мова павінна быць адна: не можа ў чалавека існаваць двух маці.

Друк часам уступае ў супярэчнасць з Законам аб мовах. Многія выданні шукаюць аргументы для ўвядзення двухмоўя. Таму міністр і даследаваў пытанне: «Які ж прыклад падае прэса ў справе выканання Закона?» Прамоўца падкрэсліў, што можна прывесці публікацыі, дзе родная мова вызначаецца як дыялект. Хіба ж гэта не абраза?! Ствараецца ўражанне, што асобныя журналісты імкнуцца давесці да чытача думку: з цягам часу, маўляў, беларусізацыя зачыніць для некага дзверы на Беларусі. І калі ёсць у кагосьці свядомая мэта распаліць варожасць, то робіцца зразумелым на каго, на якія ідэі працуюць пэўныя публікацыі...

Ад Рэспубліканскай Рады ТБМ імя Ф. Скарыны ў сустрэчы ўдзельнічаў В. Вільтоўскі. Ён заўважыў, што многія выданні канкрэтную працу па выкананні Закона аб мовах падмяняюць пустымі развагамі. На жаль, амаль нідзе не друкуюцца практычныя ўрокі роднай мовы. Праўда, апошнім часам гэты прабел імкнецца запоўніць газета «Наша слова». Зайшла гаворка і пра газету «Во славу Родины», дзе для тых, хто жадае вывучаць беларускую мову, друкуецца тэматычная старонка «Паходня».

Наступны аспект праблем, закранутых на сустрэчы — публікацыі, звязаныя з дзяржаўнай сімволікай. Падкрэслівалася, што ў сродках масавай інфармацыі назіраецца непрыняцце дзяржаўнай сімволікі. Што ўжо тут казаць аб нейкай павазе да Беларусі ў сусветнай прасторы?.. Праўда, ёсць газеты, якія з нумара ў нумар абуджаюць гістарычную свядомасць беларусаў. Сярод такіх выданняў міністр інфармацыі назваў «Культуру», «Літаратуру і мастацтва», «Чырвоную змену», «Настаўніцкую газету»...

А. Бутэвіч звярнуў увагу прысутных, што ў беларускім друку дагэтуль прысутнічае настальгія па СССР.

У выступленні міністра і астатніх удзельнікаў сустрэчы закраналася і тэма культуры палемікі. «Давайце паважаць у праціўніку чалавека, а ў спрэчках выкладаць толькі факты»,— прапанаваў міністр.

Удзельнікам паведамілі, што Міністэрства інфармацыі плануе ў хуткім часе правесці нараду-семінар па тут ужо абмеркаваных праблемах, куды, відаць, запросяць прадстаўнікоў усіх перыядычных выданняў. Задума, безумоўна, слушная. Добра было б, каб гаворка не скацілася да ўказанняў, як і што пісаць.

А. КАРЛЮКЕВІЧ.

НА ЗДЫМКУ: народны дэпутат Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь паэт А. Вярцінскі і міністр інфармацыі А. Бутэвіч.

Фота Лявона ДУБАНЕВІЧА.

WIS

На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь за закрытымі дзвярыма абмеркаваны ў першым чытанні праект ваеннай дактрыны. На кароткай прэс-канферэнцыі старшыня пастаяннай камісіі Мечыслаў Грыб паведаміў журналістам, што перад народнымі дэпутатамі з асноўным дакладам выступіў міністр абароны Рэспублікі Беларусь Павел Казлоўскі. У сваім выступленні ён падкрэсліў, што праект дактрыны, падрыхтаваны Міністэрствам абароны РБ, улічвае сённяшні стан нашай дзяржавы і адкладаць яго прыняцце нельга, бо гэта стрымае ўвядзенне ў дзеянне іншых законаў ваеннага накірунку. Павел Казлоўскі адказаў на шматлікія пытанні народных дэпутатаў. Нягледзячы на тое, што праект ваеннай дактрыны не вельмі моцна крытыкаваўся, ён з першага галасавання не быў прыняты.

* * *

1 і 2 лістапада ў Беларусі з афіцыйным візітам знаходзіўся Генеральны сакратар НАТА доктар Манфрэд Вёрнер. Ён быў прыняты Старшынёй Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Станіславам Шушкевічам. Адбылася саракапяцімінутная размова за закрытымі дзвярыма.

У выступленні перад журналістамі Генеральны сакратар НАТА сказаў, што Беларусь, якая стала незалежнай дзяржавай, на Захадзе ўспрымаецца як раўнапраўны партнёр у шматгранный міжнароднай дзейнасці. М. Вёрнер заявіў, што ён ад'язджае з нашай краіны ўпэўненым у добрыя перспектывы развіцця ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва.

Станіслаў Шушкевіч адзначыў, што ён інфармаваў лідэра НАТА аб тым, што Беларусь цвёрда прытрымліваецца статуса нейтральнай, без'ядзернай дзяржавы.

Адбыліся сустрэчы Генеральнага сакратара НАТА з намеснікам старшыні Савета Міністраў рэспублікі Станіславам Брылём, міністрам замежных спраў Пятром Краўчанкам, міністрам абароны РБ Паўлам Казлоўскім.

Туга па былой імперыі — хвароба працяглая

У ПРЫВАТНАСЦІ, сёння вельмі складана гаварыць пра беларускі нацыяналізм. Такая тэма ў нядаўнія гады лічылася невераго́дна крамольнаю. Сёння, калі хто і дапускае падобныя развагі, то робіць гэта нібы прабачаючыся, з няёмкасцю, бо гутарка ж ідзе пра нацыяналізм беларускі. Пра гонар «великороссов», пра амерыканскую вялікую нацыю можна, а пра вартасці беларускія гучна разважаць не прынята, бо тым самым, крый Божа, пакрыўдзіш некага з большых ці меншых «братоў». Паняцце ж нацыяналізм на Беларусі яшчэ нядаўна ды і цяпер калі-нікалі звязваецца з нават нязначнымі праявамі беларускасці: ужыванне беларускай мовы, праяўленне цікавасці да роднай гісторыі, узнаўленне занядбаных старонак нацыянальнай культуры.

Аўтар, папраўдзе кажучы, трымаецца думкі, што любому народу рацыянальны нацыяналізм ніколі не шкодзіць.

Патрэба канкрэтнай гаворкі відавочная. Крывавяць вядомыя рэгіёны колішняга Саюза, дзе, можа, і не асноўнае, але ўсё ж пэўнае месца займаюць пытанні нацыянальныя. І ў нашай «стабільнай» рэспубліцы, якая выйшла на няпросты шлях станаўлення суверэнітэту, знаходзяцца сілы, што не супраць пад выглядам нацыянальных аспектаў рэалізаваць свае палітычныя памкненні. Па-іншаму не скажаш пра створаную «праблему» Заходняга Палесся або раз-пораз чутныя на Гомельшчыне ды Віцебшчыне галасы, пазначаныя прарасійскім адценнем.

А таму варта памятаць пра неабходнасць усталявання на Беларусі, тым больш пры існуючых грамадска-палітычных варунках, шматлікіх атрыбутаў нацыянальнай незалежнасці, без якіх рэспубліка па-ранейшаму застанецца прыдаткам нейкай з мацнейшых краін, а яе зямля для шмат каго будзе выконваць ролю ўсяго толькі тэрыторыі пражывання. У гэтым кантэксце бачыцца актуальным усталяванне на Беларусі беларускасці, што мусіць адпавядаць яе дзяржаўнаму статусу. Не думаецца, што такая аксіёмная для многіх дзяржаў выснова не прымаецца большасцю беларускага грамадства. На гэтай ніве і павінен адыграць сваю ролю рацыянальны нацыяналізм (на Беларусі — беларускі, у Нямеччыне — нямецкі, як і ў Францыі — французскі; пералік можа быць поўным. Асновай яго з'яўляецца элементарная самапавага народа, што становіцца грунтам для павагі да яго з боку далёкіх і блізкіх суседзяў.

Пра ўсё гэта на Беларусі застаецца пакуль толькі марыць. Самапавага народа можа выспецца на грунце глыбокіх ведаў пра сваю гісторыю, культуру, традыцыі, праз павагу да продкаў, імі створанага, пры захаванні прынцыпу ўзаемапераемнасці пакаленняў і іх спраў. Падобнае ў рэспубліцы ці адсутнічае, ці існуе ў дастаткова дэфармаваных формах, што ў немалой ступені вызначае адносіны да Беларусі з боку нашых суседзяў. Пра адкрыты цынізм, абразы на адрас культурных, эканамічных набыткаў беларускай зямлі гаварыць, праўда, не даводзіцца. На вуліцы, урэшце, апошняя чвэрць XX стагоддзя, і сёння не кожны асмеліцца такое выказаць у вочы. Але ж і панібрацкае паляпванне па плячы, маўляў, «добрыя вы хлопцы, беларусы», ніяк нельга прымаць за павагу да народа.

Патрэбны прыклад? Вось адзін з прыкметнейшых. Штораніцы мільёны грамадзян Беларусі свае сняданні шчодра прыпраўляюць дасціпнай інфармацыяй «Радыёфакта». Тут, здавалася б, шырокая ніва для прапаганды беларускай спеўна-музычнай культуры. Чаму з раніцы не ўзбадзёрыць беларускага слухача ўласнымі рытмамі? Але на гэта дзяржаўнае радыё не мае, відаць, ні сіл, ні, што найважней, жадання. Не без пэўнай пазіцыі дзяржавы ў цэлым сёння многія адметныя музычныя калектывы мусяць, каб данесці да слухача свае творчыя набыткі, ці запісваць саматужныя магнітаальбомы, ці, спакусіўшы сваім імпэтам замежжа, выдаваць уласную аўдыёпрадукцыю не ў сябе на Радзіме. Ды што казаць пра культуру, тым больш нейкія там «бугі-вугі»! Яе праявы цэняцца хіба толькі ў краінах, як пісалася раней, з «загніваючым ладам». На нямераных абшарах колішняга Саюза праблемы культуры стаяць далёка па-за шэрагамі «лідзіруючай дзесяткі».

Зрэшты, не толькі на ніве музычнага мастацтва ды праз радыёэфір (тое ж варта казаць і пра эфір тэлевізійны) людзям з беларускім грамадзянствам не прывіваюцца патрыятычныя пачуцці. Возьмем для прыкладу войска. Нарэшце калегія Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь прыйшла да высновы пра неабходнасць прыняцця камандным складам Беларускага войска (афіцыйнай назвы для беларускіх вайсковых фарміраванняў, здаецца, яшчэ не існуе) прысягі на вернасць народу і дзяржаве. Несумненна, што такая надзвычай важная падзея ў жыцці краіны можа стаць нацыянальнай урачыстасцю і павінна б спалучыцца з нейкай надзвычайнай гістарычнай датай. Для Беларусі такімі могуць быць перамогі ў Грунвальдскай або Аршанскай бітвах. Менавіта пад Грунвальдам і пад Оршаю ў старажытнасці было абаронена права народа на існаванне, а значыць — і дзяржаўная незалежнасць. Абедзве гэтыя падзеі маюць непасрэдную сувязь з вартасцю беларускай зброі, сіла якой была скіравана на абарону нацыянальных інтарэсаў.

У дадзеным выпадку якраз і можа быць захаваны прынцып пераемнасці мінулага і сучаснасці. Ды вайсковыя чыноўнікі наважыліся трымацца ранейшага падыходу, які добра вядомы яшчэ з часоў «папулярнасці» слоў даўняе песні: «до основанья, а затем... мы свой, мы новый мир построим». Да якіх вынікаў прыводзіць нежаданне захоўваць памяць пра мінуўшчыну і паслугоўвацца яе ўрокамі, можна бачыць на яскравым прыкладзе сённяшняга дня. Адметна, што акцыя выхаваўча-патрыятычнай накіраванасці - Дзень беларускай вайсковай славы, якую ўзялося правесці Беларускае згуртаванне вайскоўцаў пры падтрымцы асноўных дэмакратычных партый і рухаў 8 верасня на плошчы Незалежнасці ў Менску, адразу ж была расцэнена ледзьве не як нацыяналістычны шабаш з антырускай накіраванасцю. Адзін з вайсковых афіцыйных прапагандыстаў з пагонамі палкоўніка, выступаючы ў тэлепраграме «НІКа» (5 верасня), дагаварыўся да таго, што перамога пад Оршай была толькі невялікім эпізодам Лівонскай вайны, у якой справядлівасць нарэшце «восторжествовала»: больш моцны бок урваў усё ж сабе кавалак чужой тэрыторыі (нішто сабе справядлівасць, якая апраўдвае тэрытарыяльныя захопы!). Ці наўмысна, ці ад недасведчанасці ён абышоў увагаю той факт, што значныя абшары Еўропы наважваліся раздзяліць між сабою Маскоўская дзяржава (не Расія, як было сказана ў праграме «НІКа») і імперыя Габсбургаў. У XVI стагоддзі не без намаганняў нашых продкаў гэтага здзейсніць не ўдалося. Каланізацыя беларускіх земляў адбылася ў канцы XVIII стагоддзя, калі тры імперыі — Аўстра-Венгерская, Пруская і, на гэты раз ужо, Расійская — падзялілі між сабой землі Рэчы Паспалітай.

Прычыны нелюбові беларускага генералітэту да Беларускага згуртавання вайскоўцаў можна бачыць у недасведчанасці першых у пытаннях нацыянальнай гісторыі, традыцый. Па старой завядзёнцы высокапастаўлены вайсковы чын не можа сабе дазволіць «апусціцца» да роўнай гутаркі з нейкімі там маёрамі ці падпалкоўнікамі. Невуцтва пасуе перад ведамі і прымае агрэсіўную паставу. Усё гэта да болю знаёма па сферы цывільнага жыцця яшчэ з нядаўніх гадоў «застою». І калі сёння нехта з чыноўнікаў, які дзейнічаў у тыя часы па метаду «не пушчаць» і «не даваць вытыркацца», стараецца прыстасавацца да новых павеваў часу, то ў войску, верагодней, яшчэ не пераадолена хвароба «імперскага сіндрому». Да таго ж Беларускае згуртаванне вайскоўцаў занадта актыўна ўзялося разграбаць завалы злоўжыванняў у арміі. А хто з нас не без граху? Глядзіш, выведуць на свет белы гэтыя неўтаймоўныя хлопцы з БЗВ і некага з міністэрства чынавенства. Небяспечна! Таму і пускаецца ў ход выпрабаваная дзесяцігоддзямі карта нацыяналізму. Ды позна ўжо, шаноўнае спадарства. Грамадская думка сёння мае большы досвед, чым нават у перыяд публікацый накшталт «Пены на волне перестройки». І ніякі гвалт не змусіць паверыць у прапагандысцкія наскокі, накшталт таго, што сімвалічная (сімвалічная!) прысяга, якую вольны даваць кожны грамадзянін незалежнай дзяржавы, можа мець «негативные политические последствия».

Шлях да незалежнасці — рэальнай, а не дэкларатыўнай — доўгі і няпросты. Многімі хваробамі яшчэ давядзецца перахварэць грамадству. Адна з іх, відавочна, найбольш цяжкая — настальгія па ранейшай імперыі. Адным з паказчыкаў пазбаўлення ад яе маюць стаць роўныя адносіны да ўсіх суседзяў, аднолькавае ўспрыняцце як рускіх, так і палякаў, як немцаў, так і татараў, усіх народаў без выбару. З некаторымі з іх мы ваявалі. Шмат каго перамаглі. Нехта браў верх над намі. Але ж важна, не каго перамаглі нашы продкі ў канкрэтнай бітве. Галоўнае, што перамаглі менавіта нашы продкі, і дзякуючы ім мы сёння ладзім будучыню. Пакручасты шлях да незалежнасці вымагае прывесці і паняційную базу, як ёсць намер рабіць з рэспубліканскім заканадаўствам да сусветнага стандарту. Можа, тады і настане час, калі грамадзяне адной рэспублікі не будуць бачыць у кожным, хто мае іншую думку, асабістага ворага. У такім разе нарэшце спыніцца пабудова грамадства па метаду «англійскага газона». І нарэшце нашы людзі з гонарам змогуць сказаць: «Мы — грамадзяне Беларусі!»

Ігар ЧАРНЯЎСКІ,
старшыня пастаяннай камісіі Менгарсавета па культуры, галоснасці і захаванні гісторыка-культурнай спадчыны.
«Добры вечар».
5 кастрычніка 1992 г.

Ад размоў пра беларусізацыю — да справы

Сярод хлопцаў, прызваных на вайсковую службу сёлетняй вясной, 80 % — беларусы. Але звыш палавіны прызыўнікоў размаўляюць толькі па-руску, ёсць і такія, хто беларускай мовы зусім не ведае. Гэтыя несуцяшальныя лічбы прывёў у выступленні на зборах кіраўнікоў груп па вывучэнні беларускай мовы міністр абароны Рэспублікі Беларусь генерал-палкоўнік П. Казлоўскі.

Яшчэ горшая сітуацыя сярод афіцэраў і прапаршчыкаў. Большасць з іх вырасла за межамі Беларусі, ніколі беларускую мову не вывучала, не вельмі цікавіцца ёю і зараз. Тым не менш, Закон аб мовах вайскоўцы выконваць абавязаны. У Міністэрстве абароны вырашаюць гэту задачу разумна: пачалі з падрыхтоўкі выкладчыкаў мовы для вайсковых калектываў. У Менску на працягу трох дзён прайшлі зборы кіраўнікоў вучэбных груп беларускай мовы. Міністр абароны П. Казлоўскі тройчы выступіў перад удзельнікамі, гаварыў, як адзначыў народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч, «на добрай беларускай мове».

Вялікую цікавасць у прысутных выклікалі выступленні вядомых беларускіх пісьменнікаў Н. Гілевіча, С. Грахоўскага, Б. Сачанкі, В. Хомчанкі.

Каб высветліць стаўленне ўдзельнікаў збораў да беларусізацыі войска, звяртаюся да некалькіх чалавек.

Капітан Юрый Мацярынскі: «Отношение к белорусизации в нашем военкомате неоднозначное. Есть люди, которые считают это лишней тратой времени. Но их меньшинство, это офицеры, прослужившие много лет за пределами нашей республики. Но основная масса с пониманием относится к белорусизации армии вообще и к изучению белорусского языка в части. Хотя процесс этот длительный и сложный. Нет учебных пособий, уставы и другие нормативные документы изданы только на русском языке, не разработана белорусская военная терминология. Но первый шаг сделан, и это очень важно».

Прапаршчык Наталля Мароз, тэхнік батальёна сувязі: «Гэты працэс павінен быць у войску, як і ва ўсім нашым грамадстве, бо колькі стагоддзяў мы не мелі сваёй гісторыі, сваёй мовы. Таму павінны адрадзіць нашу мову цяпер. Тым больш, што зараз мы маем сваю дзяржаву. Большасць афіцэраў і прапаршчыкаў нашага батальёна беларускай мовы не ведаюць ці крыху ведаюць. Ёсць жаданне размаўляць на ёй. Толькі тады мы зможам па-сапраўднаму ганарыцца Беларуссю і сваім войскам. Тут, на зборах, мы ці не ўпершыню яскрава адчулі, што мы — беларусы. На жаль, гэта адчуванне пакуль не стала акрэсленым сярод вайскоўцаў. Але першыя парасткі ўзышлі. Будзе і рунь».

Маёр Рыгор Старчанка: «Лічу, што ад размоў пра беларусізацыю даўно пара перайсці да справы. Зборы — толькі першы крок. Зараз неабходна выдаць падручнікі па беларускай мове для вайскоўцаў, забяспечыць імі кожную роту і ўзвод. Патрэбен і слоўнік вайсковых тэрмінаў на роднай мове. Вялікі дзякуй газеце «Наша слова», якая з новага года будзе друкаваць старонку для вайскоўцаў. Сам падпішуся на «Наша слова» і раю зрабіць гэта другім. Калі мы правядзём падрыхтоўчую работу, то на газету «Наша слова» і іншыя беларускамоўныя выданні падпішацца кожны салдат і сяржант, афіцэр і прапаршчык».

Як бачым, у вайскоўцаў станоўчыя адносіны да беларусізацыі. Але Міністэрству абароны патрэбна падтрымка з боку Міністэрства адукацыі, творчых саюзаў і грамадскіх арганізацый. Тады агульная справа пойдзе хутчэй і спарней.

Юлія ТКАЧЭНКА.

Візіт у адказ зрабілі выкладчыкі і школьнікі з нямецкага гарадка Бадзакса вучням школы № 3 Менска.

Госці спыніліся ў сем'ях жыхароў беларускай сталіцы, пазнаёміліся з гістарычнымі мясцінамі горада, набывалі ў гэтай школе.

НА ЗДЫМКУ: выкладчыкі нямецкай мовы Таццяна Труніна і Ганна Шкляр і госці з Нямеччыны Конрад Байсерт, Мартан Хомачк і Іахім Петуман у менскай школе.

Фота Аляксандра ТАЛОЧКІ, Белінфарм.

РЭХА

ЗА САПРАЎДНУЮ МОВУ?

У газеце «Наша слова» выступіў абаронца «Вялікага дзякуй». Адкрыта абараняць «Вялікі дзякуй» ён пасаромеўся і падпісаўся псеўданімам — Янусь Малец. Пагадзіўся толькі Янусь Малец з рэабілітацыяй мяккага знака, ды і то не зусім: маўляў, у маладых гараджан, адарваных ад вясковых каранёў, прападзе жаданне вывучаць беларускую мову. А наконт вяртання мове ўласцівага ёй вымаўлення і гучання, наконт зняцця з яе калючага дроту, якім яна штучна прывязана да расійскай, аб гэтым ні гугу.

Даражэнькі Янусь Малец! Няўжо няўцям, што сучасныя нормы беларускай мовы (ды ці толькі адной беларускай) былі санкцыянаваны «зверху», уведзены сілком без папярэдняй парады са спецыялістамі (іх фізічна знішчылі) і народам, суправодзіўшы ўсё бальшавіцкай інсцэніроўкай добраахвотнасці.

Даўно наспела пара вярнуць беларусам іх сапраўдную мову, якая ствралася вякамі! Даўно настала пара нам вярнуць забароненую лацінку і развіваць яе паралельна з кірыліцай. Пара прачнуцца і не спаць у шапку. А ў «Нашым слове» часам сустракаеш недарэчнасці. Вось, напрыклад, у згаданым ужо нумары чытачоў знаёмяць з масляками: даецца тлумачэнне, што іх інакш яшчэ называюць казлякамі. Але ж спакон веку беларусы сушылі ўсе грыбы і раздзялялі іх толькі на дзве катэгорыі — баравікі і казлякі...

P. S. Відаць, тут напісанае будзе рэдакцыі не даспадобы...

Іван ПАТАПЕЙКА.

г. Бабруйск.

АД РЭДАКЦЫІ. Як бачыце, шаноўны спадар Патапейка, з Вашымі думкамі мы знаёмім чытачоў. Што да матэрыялаў, якія змяшчаюцца ў газеце, то пазіцыя аўтараў можа не супадаць з думкай рэдакцыі. Незразумела толькі, на каго Вы скардзіцеся і што лічыць «сапраўднай» мовай: няўжо мову, на якой напісаны Ваш ліст?

ЦЯПЕР ЯШЧЭ І «ВАТРА»!

(Да выхаду першага нумара газеты «Украінець в Беларусі»).

У ЦІКАВЫ час жывём мы, паважаныя спадары. Прыйшла эпоха розных аб'яднанняў, згуртаванняў, асацыяцый, суполак і г. д., кіраўніцтва якіх спачатку клялося не лезці ў палітыку. Адносна нядаўна, напрыклад, абяцалі не займацца палітыкай і добрыя хлопцы з аб'яднання «Палісьсе». Маўляў, збіраюцца недзе там у Пінску, далёка ад сталіцы, шчырыя палешукі спяваць песні, чытаць вершы на старажытнай яцвяжскай мове і нікому не жадаюць дрэннага...

Але потым...

Цытую выказванні лідэра «Палісься» Міколы Шаляговіча (па кнізе Аляксандра Уліцёнка «Іншадумцы...»:

«Полесье — совершенно самобытный регион со своим языком и культурой, а значит, он должен развиваться по своим внутренним законам», «Белоруссия пробует отказаться от русификации, развивать естественный национальный процесс. В то же время Полесью предлагается новый эксперимент — белорусизация», «На Полесье каждый протестант. Они не пьют, а работают лучше. Отсюда и не сравнить двор брестский с могилевским и витебским».

Далей, як кажуць, болей:

«Допускаю на 33 процента, что мы — украинцы, но на 66 процентов вижу нас отдельным народом. В любом случае — граждане Белоруссии, но не белорусы, это принципиально иной культурно-психологический заряд», «Думаю, украинское Полесье обретет статус самоуправляемой земли, когда Украина станет Федеративной Республикой по образцу Германии. У Полесья две перспективы — или Полесский автономный край в составе Белоруссии, или Белорусско-Полесская республика типа Чехо-Словакии, на равных условиях» (дарэчы, «Чехо-Словакии», на якую ў дадзеным выпадку арыентуецца Шаляговіч, ужо няма, ёсць Чэхія і ёсць Славакія — С. А.).

А напрыканцы згаданага інтэрв'ю — прамая пагроза:

«Если же белорусы окажутся не готовыми к разделу политической власти, то БССР сегодняшняя может быть расчленена на три части: Полесье отойдет к Украине, а Западная Белоруссия к Польше... Шанс «щчырых» белорусов — только в конфедерации или федерации с полешуками».

Такія вось справы, браткі-беларусы... Пачало «Палісьсе» з нявінных клопатаў пра занядбаную яцвяжскую мову, а скончыла намёкамі на «расчленение» Беларусі...

Таму я не вельмі здзівіўся, калі ў лістоўцы, якую неяк раніцай у метро сунуў барадаты дзядзька, пад заклікам выступіць супраць «посягательства на элементарные социальные и политические права человека и гражданина, поднимающейся волны национализма» ў пераліку чатырнаццаці фондаў, арганізацый, саюзаў, асацыяцый і партый (а сярод іх — «Славянский Собор «Белая Русь», «Суворовско-Нахимовский Союз Республики Беларусь», «Организация ветеранов Республики Беларусь», «Ассоциация писателей, баталистов и маринистов Республики Беларусь» (!) і — ну як тут без «руководящей и направляющей» абысціся — «Партия коммунистов Беларуси»), якія хочуць «сказать БНФ и большинству депутатов Верховного Совета: «хватит», я ўбачыў ужо знаёмае грамадска-культурнае аб'яднанне «Палісьсе».

Вось чаму не без цяжкіх сумненняў узяў я ў рукі першы нумар газеты «Украінець в Беларусі», які ў жніўні выпусціла Асацыяцыя ўкраінцаў у Беларусі «Ватра».

І, здаецца, не памыліўся ў сумненнях...

Ужо ў звароце да «Нашых іншамоўных прыхільнікаў» чытаю (пераклад мой — С. А.): «Спадзяёмся, што наша газета стане жаданай у кожнай украінскай сям'і ў Беларусі і дапаможа адрадзіць нацыянальную самасвядомасць тым, хто не страціў нацыянальнай годнасці, а таксама тым, хто нарадзіўся ў духоўнай пустыні, нават не ведаюць, якога народу яны дзеці, на якой мове гавораць, але... хацелі б далучыцца да нашай суполкі».

Далей ідуць абяцанні (зусім такія ж, як некалі ў «Палісьсі») «фармаваць на гуманістычных асновах светапогляд нашай моладзі, далучаць яе да нацыянальнай культуры, мовы, традыцый і скаўцкага руху».

І ўрэшце — знаёмае абяцанне, што «зберагаючы прынцып незалежнасці, газета не стане зброяй у руках тых ці іншых партый, плыняў і будзе даваць рашучы адпор любым пасягненням на агульначалавечыя і нацыянальныя правы і свабоды ўкраінцаў».

А што яны, гэтыя «пасягненні», маюць месца ў нас на Беларусі, газета інфармуе чытача тут жа, на першай старонцы, у допісе ў рэдакцыю Б. Губенкі з Крычава. Прыхільнік «Ватры» скардзіцца газеце, што «пошта аплату ўкраінскіх выданняў, ківаючы на дзяржаўны суверэнітэт і фінансавыя непаразуменні, афармляць адмаўляецца, на паліцах кнігарань хіба што расійскую ці беларускую кнігу пабачыш, а пра спецыяльныя перадачы радыё і тэлебачання я ўжо не кажу: ніводнага ўкраінскага слова не пачуеш...

Але жыве надзея,— працягвае Б. Губенка,— на нашу Асацыяцыю «Ватра». Думаю, ёй пад сілу аб'яднаць і прыахвоціць да творчай сумеснай працы ўсіх нашых землякоў, якіх нямала пражывае ў Брэсце, Магілёве, Гомелі, у іншых гарадах і сёлах».

На другой старонцы газеты В. Габуда з вёскі Вавулічы Драгічынскага раёна ў матэрыяле пад назвай «Шыла ў мяшку не схаваеш» сцвярджае: «Мовай зносін мясцовага насельніцтва з'яўляецца ўкраінская» (Мікола Шаляговіч, напомню, лічыць яе паляшуцкай, ці яцвяжскай). Далей аўтар зазначае, што ў 1939 годзе «ўсяму карэннаму насельніцтву Брэстчыны добраахвотна-прымусова было прапанавана назваць сябе беларусамі, хто не згаджаўся з гэтым, падвяргаў сябе небяспецы быць рэпрэсіраваным».

В. Габуда, быццам убачыўшы, што занадта, як кажуць, перагнуў палку, супакойвае беларусаў: Брэстчына пра свой суверэнітэт або аўтаномію заяўляць не збіраецца, а толькі хоча, каб «цэламу народу» не забаранялі духоўна развівацца, гаварыць на сваёй роднай мове.

Амаль усю наступную старонку займае артыкул прэзідэнта Асацыяцыі ўкраінцаў у Беларусі «Ватра» Багдана Міхайлюка, дзе ён у рэзкіх выразах абвінавачвае газету «Літаратура і мастацтва» ў падбухторванні беларускай інтэлігенцыі да генацыду супраць украінцаў.

На чацвёртай старонцы П. Сурмач спрабуе падлічыць, колькі ж украінцаў на Беларусі. Аўтар ганіць афіцыйную статыстыку, згодна з якой «на Беларусі нібыта пражывае каля трохсот тысяч украінцаў». П. Сурмачу больш даспадобы другая, больш уражвальная лічба — мільён. На погляд аўтара, заніжэнне колькасці ўкраінцаў у нашай рэспубліцы, а дакладней — у яе паўднёвых абласцях робіцца «з пэўнымі стратэгічнымі мэтамі». На яго ж думку, насельнікі поўдня Беларусі — гэта «на самой справе ўкраінцы з прылепленай чужой «нацыянальнасцю».

Напэўна, можна было б уступіць у палеміку з газетай, рэдакцыя якой, як яна сцвярджае, «не заўсёды падзяляе пазіцыю аўтараў артыкулаў». Так, можна было б паспрачацца з імі, у нечым нават згадзіцца.

Але галоўнае, на мой погляд, не гэта. Галоўнае — каму і навошта трэба ўпэўніваць украінцаў, якія жывуць на Беларусі, у тым, што іх тут лічаць людзьмі другога гатунку? Можна спытаць і пра тое, каму і навошта трэба ўпэўніваць беларускіх палешукоў, што яны не беларусы, а ўкраінцы?

Самае недарэчнае тое, што ўся гэта кампанія разгортваецца на Беларусі, дзе толькі-толькі пачынаецца працэс адраджэння самасвядомасці, на Беларусі, народ якой ніколі не ставіў сябе вышэй за ўкраінца, татарына, яўрэя, літоўца ці паляка, з якімі ён стагоддзямі жыў побач у міры і згодзе.

Што на чарзе ў паважанай «Ватры»? Аўтаномія? Федэрацыя? «Расчленение»? Далучэнне «паўднёвых абласцей» Беларусі з «мільёнам украінцаў» да...

Хочацца верыць, што гэта не так, што надрукаваная ў Львове трохтысячным тыражом газета проста крыху перастаралася (усё ж такі першы нумар), малюючы «гаротны» стан украінцаў на Беларусі.

Шкада, калі «Ватра», узяўшыся напачатку за мову і культуру, возьмецца, як «Палісьсе», за палітыку...

Няблага было б пачуць у Крычаве ўкраінскую мову. Але няхай бы спярша ў тым жа Крычаве (а яшчэ ў Полацку і Оршы, у Гродне і Брэсце, у Лепелі і Магілёве, у Слуцку і Менску) людзі загаварылі б па-беларуску.

Хацелася б, каб «Ватра» і яе выданне крыху ўлічвалі сітуацыю, што склалася на Беларусі, і не спрабавалі абвінавачваць беларусаў у «великодержавном шовинизме» ў адносінах да нацыянальных меншасцяў.

Святаслаў АСІНОЎСКІ.

WIS

НА ЧАРГОВЫМ АГУЛЬНЫМ СХОДЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ абмяркоўвалася пытанне: уваходзіць ці не ў Міжнародную супольнасць пісьменніцкіх саюзаў і калі ўваходзіць, то на якіх умовах? Адкрытым галасаваннем большасцю галасоў прынята рашэнне не ўваходзіць.

НАМЕСНІК МІНІСТРА АБАРОНЫ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ А. ТУШЫНСКІ І НАМЕСНІК МІНІСТРА АБАРОНЫ ЗША Ф. УІЗЕР ПАДПІСАЛІ Ў ВАШЫНГТОНЕ ШЭРАГ ПАГАДНЕННЯЎ, якія тычацца тэхнічнай дапамогі Пентагона пры вывадзе з Беларусі ядзернай зброі і кантролю за экспартам ядзерных матэрыялаў.

У выставачнай зале Саюза мастакоў Беларусі адкрылася выстава беларускіх мастакоў. Наведвальнікам прадстаўлены сотні твораў розных жанраў — жывапіс, графіка, вырабы народных майстроў. На выставе можна купіць любы твор, які спадабаецца.

У Менску ў грамадска-палітычным цэнтры па вуліцы Кастрычніцкай адкрыліся дні Даніі ў Рэспубліцы Беларусь. У іх прымаюць удзел многія вядучыя фірмы гэтай краіны.

РЭСПУБЛІКАНСКАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ

19 20 лістапада 1992 года Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа АН Беларусі, Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны і Саюз пісьменнікаў Беларусі праводзяць рэспубліканскую навуковую канферэнцыю «Праблемы беларускага правапісу».

Гэта канферэнцыя арганізуецца ў адпаведнасці з Дзяржаўнай праграмай развіцця беларускай мовы і іншых нацыянальных моў у Рэспубліцы Беларусь. Арганізацыйны камітэт, у склад якога ўвайшлі вядомыя беларускія вучоныя-мовазнаўцы і прадстаўнікі названых вышэй арганізацый, прарабіў вялікую падрыхтоўчую работу. Былі праведзены дзве рабочыя нарады, на якіх, у прыватнасці, акрэслена кола пытанняў сучаснага беларускага правапісу, якія неабходна ў першую чаргу ўсебакова абмеркаваць на канферэнцыі. Сярод іх такія, як, напрыклад, абазначэнне асіміляцыйнай мяккасці зычных на пісьме, правапіс прыназоўнікаў *не (ня)* і *без (бяз)*, правапіс запазычаных слоў і інш. Да канферэнцыі падрыхтаваны даклады, у якіх адлюстраваны розныя пункты погляду на азначаныя вышэй праблемы. Многія з гэтых пытанняў на ўсім працягу падрыхтоўкі да канферэнцыі рэгулярна асвятляліся ў такіх перыядычных выданнях, як часопіс «Родная мова» («Беларуская мова і літаратура ў школе»), газеты «Наша слова» і «Навіны Беларускай Акадэміі навук». На канферэнцыю запрошаны група настаўнікаў беларускай мовы па спісу Міністэрства адукацыі РБ, група аматараў беларускай мовы па спісу Таварыства беларускай мовы, вучоныя-мовазнаўцы і пісьменнікі.

Канферэнцыя «Праблемы беларускага правапісу» праводзіцца ў даволі складаны для беларускай мовы час, калі яна толькі пачала паступова пашыраць сферу свайго ўжытку: укараняцца ў школьнае навучанне, вышэйшую адукацыю, сродкі масавай інфармацыі, справаводства, афіцыйна-дзелавыя і дзяржаўныя зносіны і г. д. Між тым, як сведчыць сусветны вопыт, змены ў праджэнне вакол Інбелкульта патрыятычнага краязнаўчага вапісе — справа вельмі складаная і адказная. Такія крокі звычайна робяцца тады, калі сама мова займае ў грамадстве трывалыя пазіцыі. На жаль, пра беларускую мову гэтага сёння сказаць яшчэ нельга.

Правапіс любой мовы павінен у першую чаргу спрыяць паспяховаму авалоданню ёю. Ён павінен служыць не толькі тым, хто чытае тэксты, напісаныя на гэтай мове, але і, што самае галоўнае, тым, хто піша. Таму вельмі важна, каб на канферэнцыі прагучала кампетэнтнае слова настаўнікаў беларускай мовы і метадыстаў, г. зн. тых, хто непасрэдна звязаны з працэсам навучання беларускай мове.

Хочацца спадзявацца, што ўсе спрэчныя пытанні беларускага правапісу будуць абмеркаваны на канферэнцыі аб'ектыўна, усебакова і непрадузята, без палітычных і асабістых амбіцый. Нельга дапусціць, каб любыя змены ў правапісе нашай мовы, нават калі яны прадыктаваны найлепшымі намерамі, адштурхнулі ад беларускай мовы тых, хто зараз ёю карыстаецца.

Месца правядзення канферэнцыі і яе пачатак будуць паведамлены ўдзельнікам пры рэгістрацыі 18 лістапада ў Інстытуце мовазнаўства АН Беларусі. Даведкі можна атрымаць па тэлефоне 39-57-18.

А. А. ЛУКАШАНЕЦ,
намеснік дырэктара па навуковай рабоце Інстытута мовазнаўства АН Беларусі.

СТАРШЫНЯ ІНБЕЛКУЛЬТА

Сцяпан Міхайлавіч Некрашэвіч. У 20-ыя гады імя гэтага чалавека было добра вядома ў рэспубліцы. Ды і як жа інакш: таленавіты вучоны, старшыня навукова-тэрміналагічнай камісіі Наркамасветы Беларусі, старшыня Інстытута беларускай культуры, віцэ-прэзідэнт Беларускай Акадэміі навук, член ЦВК БССР.

Сцяпан Міхайлавіч Некрашэвіч нарадзіўся 8 мая 1883 года ў вёсцы Данілаўка Бабруйскага павета (цяпер Светлагорскі раён Гомельскай вобласці — Э. І.) у сялянская сям'і. Пачатковую адукацыю Сцёпка атрымаў у «дарэктара». Толькі ў 25-гадовым узросце Некрашэвічу давялося скончыць Панявежыскую настаўніцкую семінарыю. Пасля ён працаваў настаўнікам пачатковай школы на Ковеншчыне, а ў 1911—1913 гадах — настаўнікам школы «Общества трезвости» ў Вільні. Тады ж Сцяпан Некрашэвіч вучыўся ў Віленскім настаўніцкім інстытуце.

У 1914 годзе Сцяпан Міхайлавіч быў мабілізаваны ў армію. Менавіта тут ён адчуў магутны ўплыў беларускай нацыянальнай ідэі.

Кастрычніцкі пераварот застаў Некрашэвіча ў Адэсе, дзе ён стварыў «Беларускі нацыянальны камісарыят у Адэсе». Вось што пісаў 13 студзеня 1919 года кіраўнік БНК камандуючаму войскамі Антанты на поўдні Расіі: «Беларускі нацыянальны цэнтр» (ужо так называў Некрашэвіч гэту арганізацыю) сфарміраваны з большасці грамадскіх і нацыянальных арганізацый Беларусі, узяў на сябе... фарміраванне тутэйшага ўрада, а таксама і арганізацыю беларускай арміі..., якая мае мэтай, як і Добраахвотніцкая армія, барацьбу з бальшавікамі». Некрашэвіч абяцаў стварыць з беларускіх бежанцаў вайсковы кантынгент колькасцю да 40 тысяч чалавек. Але з задумы гэтай нічога не выйшла.

Неўзабаве Некрашэвіч вяртаецца на Радзіму. Сцяпан Міхайлавіч адным з першых выступіў супраць дыктатуры партыі бальшавікоў. Аб гэтым сведчыць той факт, што 25 снежня 1920 года на з'ездзе Беларускай партыі эсэраў, які адбыўся ў Менску, менавіта ён патрабаваў, каб партыя перайшла ў падполле і пачала «актыўную ўзброеную барацьбу з камуністамі».

Пасля вызвалення Беларусі ад белапалякаў Сцяпан Міхайлавіч працуе ў Народным камісарыяце асветы. Адначасова з 1921 года ён з'яўляўся старшынёй навукова-тэрміналагічнай камісіі.

27 студзеня 1921 года Некрашэвіч прапанаваў стварыць Інстытут беларускай культуры. «Гэтая ўстанова,— адзначаў ён,— павінна згуртаваць вакол сябе ўсе беларускія сілы, дзе б яны ні знаходзіліся... і быць адказнай за культурную справу на Беларусі».

Але заснаваць Інбелкульт у той час не змаглі, бо катастрафічна не хапала кваліфікаваных кадраў, матэрыяльных сродкаў. Нягледзячы на гэта, ідэя Некрашэвіча не прапала. Яна была рэалізавана ў форме асобнай навукова-тэрміналагічнай камісіі Наркамата асветы, якая была створана 10 лютага 1921 года. Яе задача — распрацоўка беларускай навуковай тэрміналогіі ў розных галінах ведаў.

Душой тэрміналагічнай камісіі стаў Сцяпан Некрашэвіч, які неаднаразова прапаноўваў найбольш удалыя, трапныя тэрміны ў розных навуках, рашуча паўставаў супраць насілля над мовай. Ён адзначаў, што работа над родным словам — вельмі цяжкая, але высакародная. Трэба ўсебакова ўзважваць ужыванне слова, кожнага паняцця. І ўжо праз два месяцы пасля ўтварэння камісіі было апрацавана каля 2270 тэрмінаў, а звыш 5 тысяч тэрмінаў падрыхтавалі для зацверджання. Паспяховая работа камісіі дала падставы для стварэння Інстытута беларускай культуры.

30 студзеня 1922 года на базе Навукова-тэрміналагічнай камісіі ўзнікла першая шматгаліновая навукова-даследчая ўстанова — Інстытут беларускай культуры (Інбелкульт).

У склад Інбелкульта ўвайшлі: старшыня — С. Некрашэвіч, правадзейныя члены — Янка Купала, Якуб Колас, Язэп Лёсік і Яўфімій Карскі. За 1922—1924 гады Інбелкульт правёў значную навуковую работу. Характэрнай з'явай таго часу стала нара-руху. Некрашэвіч — адзін з ініцыятараў стварэння пры Інстытуце беларускай культуры Цэнтральнага бюро краязнаўства (ЦБК).

25 ліпеня 1924 года ЦВК і СНК БССР зацвердзілі «Палажэнне аб Інстытуце беларускай культуры», згодна з якім Інбелкульт быў вызначаны як вышэйшая дзяржаўная навуковая ўстанова рэспублікі.

У лістападзе 1924 года старшынёй Інстытута беларускай культуры быў выбраны Усевалад Макаравіч Ігнатоўскі. А правадзейны член Інбелкульта Некрашэвіч працуе намеснікам старшыні Галоўпрафасветы Наркамата асветы БССР.

У 1923—1925 і ў 1927 годзе Сцяпан Міхайлавіч выкладаў у Беларускім дзяржаўным універсітэце. Рэктар БДУ, прафесар Уладзімір Пічэта добра ведаў Некрашэвіча, паважаў яго за эрудыцыю, за арганізатарскі талент.

У студзені 1925 года для павышэння лінгвістычнай кваліфікацыі Сцяпан Міхайлавіч быў накіраваны ў Навукова-даследчы інстытут мовы і літаратуры пры Ленінградскім універсітэце, дзе да ліпеня 1926 года займаўся пад кіраўніцтвам акадэміка Яўфімія Фёдаравіча Карскага.

Але і ў гэты час Некрашэвіч часта прыязджаў у Менск, працаваў ва ўстановах Інбелкульта. Ён з'яўляўся старшынёй спецыяльнай камісіі, якая была створана для складання акадэмічнага слоўніка жывой беларускай мовы. 1 ліпеня 1926 года Некрашэвіч увайшоў у склад правапіснай тэрміналагічнай камісіі Інбелкульта, якую ўзначальваў А. Цвікевіч.

У 1926—1928 гадах Сцяпан Міхайлавіч — старшыня аддзела мовы і літаратуры і старшыня аддзела гуманітарных навук Інстытута беларускай культуры. З яго імем звязана стварэнне і выданне спецыяльных слоўнікаў беларускай навуковай тэрміналогіі па 24 галінах ведаў, стварэнне картатэкі (180 тысяч слоў) на аснове твораў пісьменнікаў Францішка Багушэвіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Цішкі Гартнага, Алеся Гурло, Максіма Гарэцкага, Міхася Чарота і інш., выданне твораў Максіма Багдановіча, Алеся Гаруна, Яўгена Барычэўскага, Міхася Піятуховіча, навукова-даследчая работа ў галіне гісторыі і археалогіі Беларусі, ахова гістарычных помнікаў і запаведных мясцін рэспублікі, этнаграфічнае вывучэнне не толькі БССР, але і Заходняй Беларусі, вывучэнне гісторыі беларускага мастацтва.

К канцу 1928 года Інстытут беларускай культуры быў арганізацыйна моцнай навуковай установай, дзе разгарнулася плённая навуковая праца. Найбольш значнымі былі дасягненні Інбелкульта ў галіне грамадскіх навук. Разам з гэтым рос і аўтарытэт старшыні аддзела грамадскіх навук Некрашэвіча.

Сцяпан Міхайлавіч уваходзіў у склад урадавай камісіі, якая падрыхтавала і праводзіла рэарганізацыю Інстытута беларускай культуры ў Беларускую Акадэмію навук. Пастановай Савета Народных Камісараў БССР 26 снежня 1928 года Некрашэвіч быў зацверджаны членам і віцэ-прэзідэнтам Беларускай Акадэміі навук.

Сярод асноўных напрамкаў яго навуковай дзейнасці — лексікаграфія і правапіс, беларуская дыялекталогія і гісторыя беларускай мовы. Ён распрацаваў тэарэтычныя асновы і прынцыпы стварэння дыялекталагічных слоўнікаў беларускай мовы.

(На вялікі жаль, пасля арышту ў 1930 годзе С. М. Некрашэвіча і іншых спецыялістаў работа над слоўнікамі жывой беларускай мовы спынілася. І яшчэ адна бяда. У час Вялікай Айчыннай вайны ўся картатэка і ўжо апрацаваныя слоўнікавыя артыкулы загінулі.)

...У канцы 20-ых гадоў над С. М. Некрашэвічам пагрозліва згусціліся чорныя хмары. Якраз тады пачынаецца кампанія выкрыцця так званых нацдэмаў.

Летам 1930 года Некрашэвіч быў арыштаваны. Шмат месяцаў прасядзеў ён за кратамі. І толькі 10 красавіка 1931 года перад калегіяй АДПУ БССР паўсталі член Прэзідыума Беларускай Акадэміі навук С. Некрашэвіч, акадэмікі В. Ластоўскі, Я. Лёсік, дацэнт БДУ І. Краскоўскі, навуковы супрацоўнік БелАН А. Цвікевіч, прафесар БДУ А. Смоліч, дацэнт БДУ П. Трэмповіч, іншыя «нацдэмы». Усе яны абвінавачваліся ў тым, што, з'яўляючыся членамі контррэвалюцыйнай нацыяналістычнай арганізацыі «Саюз адраджэння Беларусі» (САБ), пазней перайменаваную ў «Саюз вызвалення Беларусі» (СВБ), наўмысна рабілі шкодніцтва на культурным, ідэалагічным і іншых участках сацыялістычнага будаўніцтва, праводзілі антысавецкую нацыяналістычную агітацыю, накіраваную на замаруджванне тэмпаў развіцця Беларусі па сацыялістычным шляху, ставячы канчатковай мэтай адрыванне Беларусі ад Савецкага Саюза і стварэнне так званай Беларускай Народнай Рэспублікі (БНР).

Пастановай калегіі АДПУ БССР усе абвінавачаныя былі высланы тэрмінам на 5 год кожны ў розныя гарады СССР. Сцяпан Міхайлавіч трапіў у горад Сарапул Удмурцкай АССР, дзе працаваў планавіком-эканамістам кааператыўна-прамысловай арцелі, бухгалтарам канторы «Заготзерно». Канчаўся тэрмін ссылкі. Сцяпан Міхайлавіч збіраўся ўжо ў родную Беларусь, але яму не выдавалі ніякіх дакументаў. Некрашэвіч адчуў нешта нядобрае. І не памыліўся. Пастановай Асобай Нарады пры НКУС СССР ад 14 ліпеня 1936 года Некрашэвічу і Цвікевічу высылка была адтэрмінавана на 2 гады.

Сцяпана Міхайлавіча не стала 20 снежня 1937 года.

10 чэрвеня 1988 года Судовая калегія па крымінальных справах Вярхоўнага Суда БССР разгледзела пратэст Пракурора Беларускай ССР на Пастанову калегіі АДПУ БССР ад 10 красавіка 1931 года па абвінавачванню Некрашэвіча С. М. і інш. і вызначыла: «Пастанову калегіі АДПУ ад 10 красавіка 1931 года... адмяніць за адсутнасцю саставу злачынства».

Эмануіл ІОФЕ,
кандыдат гістарычных навук.

Вочна-завочная школа

ЗАНЯТКІ VII

ПАЧАТКІ

Вядзе Валянціна Карлаўна РАМАНЦЭВІЧ

ФАНЕТЫЧНАЯ РАЗМІНКА

1. Прачытайце словы, правільна вымаўляючы выдзеленыя спалучэнні зычных:

смех	*засмяяцца*	*згінуць*
снег	*паснедаць*	*скінуць*
змена	*нязменны*	*пазгінаць*
дзверы	*мядзведзь*	*паскідаць*
цвёрды	*чацвёрты*	*менскі*

2. Прачытайце словазлучэнні і скажыце, чаму ў адных выпадках прыназоўнік *з* чытаецца мякка [з'], а ў другіх — цвёрда [з]?

Выехаў *з* лесу [з']
ліў *з* вядра [з']
сустрэўся *з* героем [з]
зрабілі *з* дубу [з].

3. Прачытайце скорагаворкі, запомніце іх. Прагаварыце хутка тры разы.

* Пчолка ў чоўніку плыла.
* Чорны жучок сеў на сучок, сучок зламаўся, жучок падняўся.
* Груня грызла з Грышам грушы.

Зрабіце назіранне. У трэцяй скорагаворцы замест слова *Грышам* пастаўце імёны *Сашам, Жэнем, Шурам*. Прачытайце хутка сказы. Як вымаўляецца прыназоўнік *з*? (*с Сашам, ж Жэнем, ш Шурам*).

4. Прачытайце сказы, захоўваючы правілы вымаўлення галосных і зычных.

Хто ўлетку спіць, той узімку не есць. Учарашняга дня не вернеш. Хавай сена да Міколы, не будзеш бацца зімы ніколі. Нічога само не зробіцца. Не кайся, позна лёгшы і рана ўстаўшы. Ноч нераспаць — не век звекаваць. З голага нічога не возьмеш. Той нічога не страціць, хто нічога не мае. Начлег з сабой ніхто не носіць, а ў людзей просіць.

ПАЎТАРЭННЕ ВЫВУЧАНАГА

1. Паводле тэксту Т. Кухаронак «Уваходзіны» адкажыце на пытанні:

З чаго пачыналася засяленне новага дома?

На які час месяца прымяркоўваліся ўваходзіны і чаму?

Хто звычайна заносіў першыя рэчы ў хату?

У чым Вы бачыце мудрасць народнай педагогікі?

Якія моманты ўваходзінаў сведчаць пра шчодрасць беларусаў?

А як святкуюцца ўваходзіны ў вашых мясцінах?

2. Прачытайце верш А. Грачанікава.

Калі жывуць яшчэ бацькі

Калі жывуць яшчэ бацькі,
Заўсёды знойдзеш ты прытулак.
Яны – твой тыл і паратунак,
Калі жывуць яшчэ бацькі.

Для іх заўсёды ты дзіця.
Яны суцешаць і ўратуюць.
І на сувой твайго жыцця
Свайго жыцця не пашкадуюць.

І там, за далеччу гадоў,
Дзе ім не быць з табою разам,
Святая іхняя любоў
Асвеціць шлях твой цяжкім часам.

3. Апішыце кватэру (хату), дзе прайшло Ваша дзяцінства.

4. Зрабіце паведамленне паводле адной з ніжэйназваных сітуацый.

* Прапануюваеце дзецям памыць посуд.
* Мяняеце пасцельную бялізну.
* Хваліце дачку (сына) за добра прыбраную кватэру.
* Купляеце новую мэблю.
* Раіце сяброўцы, як лепш абсталяваць новую кватэру.

ДЛЯ ЦІКАЎНЫХ

Прачытайце тэкст і перакажыце яго.

НАВОШТА Ў ХАЦЕ ПАРОГ?

«Ад парога хату не мятуць»,— вучыць народная мудрасць. Здавалася б, ці так важна, як месці хату. Галоўнае ж, каб было чыста. Так, але парог, як і печ,— месца ў хаце незвычайнае, з ім звязана мноства народных звычаяў, абрадаў і прыкмет. Парог асэнсоўваўся людзьмі як своеасаблівая мяжа, што аддзяляе чалавечае жытло ад прасторы «за парогам» — неасвоенай, нежылой і, значыць, варожай для чалавека.

Парог, акрамя таго, лічыўся ў народзе месцам, дзе жывуць душы продкаў, якія могуць уплываць на людзей, на іх здароўе, заможнасць, узаемаадносіны з іншымі людзьмі. З гэтым вераваннем звязаны розныя звычаі, якія дайшлі да нас з часоў сівой даўніны.

Найбольш вядомы з іх — рытуальнае сядзенне перад парогам напярэдадні паездкі, падарожжа. Звычай «прысесці на дарогу» добра вядомы, але не ўсе, напэўна, ведаюць яго сэнс, сімволіку. Змест, «логіка» гэтага звычаю — звяртанне ў думках да душ продкаў з просьбай аб дапамозе ў дарозе ці ў падарожжы. Вось чаму абавязковым элементам гэтага звычаю з'яўляецца рытуальнае маўчанне, якое абазначае сімвалічнае далучэнне да свету продкаў-нябожчыкаў. Менавіта ў гэтыя кароткія імгненні ўнутранай засяроджанасці і звяртання да памяці продкаў наладжвалася духоўная сувязь жывых людзей з продкамі — добрымі абаронцамі і дарадчыкамі.

Вядомая прыкмета-забарона: нельга вітацца праз парог, бо гэта можа прывесці да спрэчкі, непаразумення ці нават варожасці паміж людзьмі. У аснове такіх уяўленняў таксама ляжыць разуменне парога як месца знаходжання душ продкаў. Зразумела, што ў такім выпадку чалавек, які знаходзіцца на другім баку парога успрымаецца душамі продкаў як магчымы непрыяцель, вораг.

З такімі ўяўленнямі пра парог звязаны і вясельныя звычаі, згодна з якім малады ўносіць на руках у сваю хату жонку. Пераступаючы з ёю парог, ён тым самым сімвалічна аберагаў маладую ад магчымых адмоўных да яе адносін продкаў, якім яна магла і не спадабацца як новы чалавек. Маладыы гэтым дзеяннем падкрэсліваў сваю еднасць з жонкай, прасіў сваіх продкаў адносіцца да яе гэтак жа, як і да яго.

Існуюць і звязаныя з парогам прыкметы. Лічыцца, напрыклад, што чалавека, які ўваходзіць у хату, чакае непрыемнасць, калі ён спаткнецца аб парог. Калі ж хто-небудзь спатыкаецца аб парог, выходзячы — то быў знак, што гэты чалавек сюды хутка вернецца. А вось садзіцца на парог або станавіцца на яго народная этыка не дазваляе.

Асабліва асцерагаюцца гэтага хлопцы і дзяўчаты, інакш іх чакае адзіноцтва. Забаранялася садзіцца на парог і цяжарным жанчынам, інакш дзіця народзіцца з дрэннай памяццю. Каб пазбегнуць у будучай сям'і сварак, маладыя пры ўваходзе ў царкву для вянчання стараліся не наступіць на царкоўны парог.

Яшчэ адзін паэтычны звычай. Калі нявеста абыходзіла з паклонамі ўсіх, хто прысутнічаў пры яе развітанні з бацькоўскім гняздом, яна кланялася асобна кожнай частцы хаты і, нарэшце, кланялася да зямлі парогу, гаворачы пры гэтым: «Парогу, парогу! Я па табе хадзіла, ножкамі таптала — прабач мне, я больш не буду!»

Вельмі часта выкарыстоўваўся парог як рытуальнае месца ў народнай медыцыне. Напрыклад, каб ніхто не сурочыў дзяцей, іх купалі на парозе, прычым ваду на іх лілі праз рэшата. Дзіцячы перапуд лячылі перасяканнем на парозе 12 дубчыкаў ад старога веніка. Дзяцей, якія хварэлі астматычнай задышкай, клалі каля парога, накрывалі кажухом і пераганялі праз парог некалькі авечак. Лічылася, што авечкі, пераступаючы парог і хворае дзіця, забіраюць з сабой і хваробу.

Пры ткацтве жанчыны вельмі асцерагаліся, каб іх тканіну хто-небудзь не сурочыў. Для гэтага аснову, на якой ткалі, абсыпалі пылам, які збіралі на парозе.

Да «парогавай» магіі звярталіся дзяўчаты, каб закахаць у сябе ўпадабанага хлопца. Для гэтага рабілі наступнае: з новага веніка бралі дубец, які клалі каля парога таго, каго хацелі «прысушыць». Неабходна было, каб хлопец пераступіў праз парог, а значыць, і праз дубец. Пасля гэтага неслі дубец у лазню, кідалі яго на палок і прыгаворвалі: «Як сохне гэты дубец, няхай так сохне па мне раб Божы (імя)».

Значнасць парога ў жыцці людзей адлюстравалася ў шматлікіх прыказках і прымаўках: «Не стаўшы ў парозе, не будзеш сядзець на покуці», «Ты яго лаеш, а ў парозе яго стаіш», «Беднаму Бог залоціць парог», «Без Бога ні да парога»...

Паводле У. КАВАЛЯ.

Новая тэма: Склад і націск. Правапіс о, э–а

Склад — гэта гук або спалучэнне гукаў, якія вымаўляюцца адным штуршком выдыхаемага паветра.

Вымаўленне аднаго са складоў з большай сілай голасу называецца націскам (*гектáр, дагавóр, дакумéнт, квартáл, пасяджэ́нне, вы́падак, працэ́нт*).

Ёсць аднолькавыя беларускія і расійскія словы, у якіх націскныя склады не супадаюць, напрыклад: *адзінаццаць — одиннадцать, чатырнáццаць — четы́рнадцать*.

Практыкаванне. Параўнайце пары слоў у беларускай і расійскай мовах. Спішыце і запомніце беларускі варыянт:

абрýч — óбруч
асакá – осóка
вярбá — вéрба
гліня́ны — гли́няный
завóдскі — заводскóй
звóняць — звоня́т
каршýн — кóршун

крапіва — крапи́ва
крýпы (мн. л.) — крупá
малéнькі — мáленький
мéсцы — местá
некатóрыя — нéкоторые
навéрсе — пóверху
парóўну — пóровну

Галосныя літары *о, э* ў беларускіх словах пішуцца толькі пад націскам: *кóрань, дрэ́ва, цэ́гла, рэ́кі*. У ненаціскной пазіцыі замест *о, э* пішацца *а*: *караní, драўля́ны, цагéльня, ракá*.

Ненаціскное *о* захоўваецца на канцы асобных запазычаных слоў: *трыо, Токіо*.

У словах іншамоўнага паходжання *э* пішацца і не пад націскам: *дэсáнт, рэспýбліка, óрдэн, рэкóрд, рэпеты́цыя, рэцэ́пт*.

Практыкаванні.

1. Змяніце словы так, каб замест *о, э* пісалася *а*. Узор: *дом — дамы, цэлы — цалейшы*.

Двор — ... дрэва ...
мароз — ... цэны — ...
воўк — ... сэрца — ...
новы ... рэдкі — ...
чорны ... чэрствы — ...

2. Прачытайце словы і запомніце ў іх націскныя склады, спішыце. Вусна прыгадайце расійскія адпаведнікі.

Рэ́мень, нажніцы, ласі, рукý, галавý, стары́, крóіць, свéтач, нічóга.

3 трыма словамі на выбар складзіце сказы.

РАЗВІЦЦЁ ГУТАРКОВАЙ МОВЫ

ПОРЫ ГОДА. НАДВОР'Е

Осень — восень
осенний — восеньскі
осенью — увосень
зима — зіма
зимний — зімовы
зимой — узімку
зимушка — зімачка, зімка
весна — вясна
весенний — веснавы, вясновы
весной — увесну
лето — лета
бабье лето — бабіна лета
летний — летні
летом — улетку
дождь — дождж
дождь моросит — дождж імжыць, імгліць
изморось — імжа, імгла
изморозь — шэрань
туман — туман
туманный — туманны
сырость — сырасць, макрата
сырой — сыры
воздух — паветра
влага — вільгаць
влажность — вільготнасць
влажно — вільготна
влажный — вільготны, волкі, вогкі, вохкі
мокрый — мокры
мокро — мокра
мокнуть — мокнуць
мокнущий — які (што) мокне
мокреть — макрэць
снег — снег
играть в снежки — гуляць (біцца) у снежкі
снежит — ідзе снег
снеговой — снегавы
снегурка — снягурка
снежинка — сняжынка
лёд — лёд, родны склон — лёду, ільду
коченеть — карчанець, дубець
каток — каток, коўзанка (разм.)
кататься на санках — вазіцца на санках
ехать в санях — ехаць на санях
метель — мяцеліца, завіруха, завея
вьюга — завіруха, завея
вьюжить — веяць, месці
вьюжный — завірушны, завейны
сугроб — гурба, сумёт
катиться под гору — з'язджаць з гары
облако — воблака
под облаками — пад небам
до облаков — да неба
туча — хмара
гроза — навальніца
таять — раставаць
сосулька — лядзяш
ручей — ручай
лужа — лужына, калюга
яркий — яркі, (о пламени) зыркі
тёплый — цёплы
оттепель — адліга
жара — гарачыня
зной — спёка, спякота
жарко — горача
дымка — смуга
радуга — вясёлка
молния — маланка, бліскавіца

ЗАДАННІ

1. Падкрэсліце словы, з якімі Вы сустрэліся ўпершыню, і складзіце з імі сказы.

2. Прачытайце і запомніце загадкі, загадайце іх сваім знаёмым.

Ішла панна ўначы, згубіла ключы, месяц бачыў, а сонца падняло. (Раса.)

Цераз палі, цераз лугі спусціліся канцы дугі. (Вясёлка.)

Мяне ўсе просяць, мяне ўсе чакаюць, а як толькі з'яўлюся, хавацца пачынаюць. (Дождж.)

Каля носа ўецца — у рукі не даецца. (Вецер.)

Бегла ліска каля лесу блізка, ні сцежкі, ні дарожкі, толькі залатыя рожкі. (Маланка.)

Зароў вол на сто гор, на сто печак, на сто рэчак. (Гром.)

Без рук, без галавы, а малявацъ умее. (Мароз.)

Ляціць — маўчыць, ляжыць — маўчыць, а як памрэ, дык зараве. (Снег.)

Паложана пячаць, што без жалеза не пачаць. (Лёд.)

Расце коранем уверх, так і памірае. Хто адгадае? (Лядзяш.)

Рубрыку вядзе
Лявон БАРШЧЭЎСКІ

Крысціёнас Данелайціс (1714—1780) — пачынальнік літоўскай мастацкай літаратуры, выдатны паэт XVIII стагоддзя. Ніжэй змяшчаецца адзін з самых паэтычных урыўкаў яго галоўнага твора — паэмы «Чатыры пары года».

Крысціёнас ДАНЕЛАЙЦІС

Чатыры пары года

(Урывак)

Сонейка, край наш ізноў пакідаючы хутка
К захаду хіліцца ўвечар, каб за небакраем схавацца.

З кожным дзяньком усё меней праменні ягоныя грэюць.

З кожным дзяньком, заўважаем, даўжэйшыя робяцца цені.

Зноў пачынаюць вятры паманеньку сваволіць,
Рэшткі цяпла развяваюць над полем і лесам.
Вось і паветра таму спакваля астывае.
Старасць яно прымушае ў кажух апранацца,
Бабцы і дзеду загадвае лезці на цёплую печку,
Гоніць у хаты й не надта старых — адагрэцца
Цёплым кавалкам свініны ці міскай гарачай капусты.

Плакаць прамоклая наша зямля пачынае, як толькі
Колы пакінуць сляды на спіне яе, моцна размытай.
Там, дзе нядаўна дзве клячы калёсы вывозілі лёгка,
І чатыром сёння выцягнуць іх не пад сілу.
Жаласна восі рыпяць і ледзь-ледзь ужо круцяцца колы.

Хлюпае гразь, камякамі яна з-пад калёс вылятае.
Лужыны ўжо расплываюцца скрозь на палетках.
Дождж надакучлівы мые мужыцкія спіны.
Лапці і боты вады нахлябталіся ўволю,
Месячы гразь на дарогах і сцежках, як цеста.
Ах, куды дзеліся вы, залатыя дзянькі веснавыя?
Тыя, калі ўпершыню, адчыняючы вокны ў хаціне,
Мы прамяністую ласку гарачага сонца адчулі?
Мо падалося — ці сон мімалётны прысніўся,
Потым, прачнуўшыся, мы пра яго ўспамінаем з усмешкай.

Так адляцела і радасць ад нас разам з летам.
Слота ж усюды цяпер. Гэта слота пад лапцем,
Быццам кісель на агні, закіпае, аж нават бурболіць.

Тыя, хто летняе свята, лятаючы ў нас, святкавалі,
Тыя, хто весела ў полі гулялі, скакалі на лузе,
Тыя, хто аж да нябёс узляталі на крылах імклівых
І, нагуляўшыся, елі зярняты ды розных казявак,
Зноў паляцелі на поўдзень хавацца ад сцюжы.
Абезгалоселі нашы лугі і палеткі,
Летняя знікла краса, і на іх, як на магілках, ціха...

Пераклаў з літоўскай Аляксей ЗАРЫЦКІ.

Алег БЕМБЕЛЬ

З «падпольнай» кнігі

(Працяг. Пачатак у №№ 5—44).

Трэба ўсю класічную літаратуру вывучаць толькі на беларускай мове... А далей — Інстытут хіміі, школы, ВНУ — толькі на мове... І ўвогуле — чаго гэтыя рускія папрыязджалі, каркі панажыралі?..»

Так тебе мог бы я ответить, а, возможно, кое-кто ещё и ответит.

Плохо нахнет от этих разговоров... «Откуда он приехал?.. Белорус он или нет?..» Ты послушай, с какими интонациями об этом говорят молодые... Кто понаезжал?.. 17-й год, фронты... Шла большая революция, огромные миграции... А что творилось на Украине?.. Я не знаю истории нашего национализма, но, слава Богу, у нас здесь народ серьёзный... Может быть, это немцами или поляками принесено?..

...Можно понять писателя, который пишет на умирающем языке... Или, чтобы не так оскорбительно, на языке, который перестаёт быть средством широкомасштабного общения... Но молодые?.. Любите свой язык, развивайте его, делайте на нём хорошую литературу — но не понуждайте другого любить!..

Я очень люблю литовскую литературу. Я всячески проникаю в неё — но они меня не заставляют делать это...

...Они превратили себя в элиту — мовалюбаў... Я имею в виду людей, узко смотрящих на эти вещи. У них просто действует трансформированный инстинкт самосохранения...

Лёс мовы... Это не зависит от желания людей. История этого пожелает — будет развиваться мова... Это — проблема социологическая, социальная, политическая, идеологическая... А в конечном счёте — проблема экономической целесообразности...

Вот тебе лекция... Если бы я прочитал её в кружке аматараў беларускай кнігі — я бы живым оттуда не вышел. И ни одна моя статья не была бы напечатана...

А вазьмі мастацтва... Пэн, Кругер, Керзін — не беларускія мастакі. Беларускі — толькі Філіповіч... Талантливый человек, но из него делают единственного человека на роднай ніве... А кто эту ниву пахал?.. От кого они всё получили — сеть школ, библиотек и т.д.?.. Они были и поляками, и литовцами, и русскими, и евреями, и белорусами, конечно,— всё это плоды общих усилий. Благодаря этому мы имеем то, что теперь называем Белоруссией — со всеми её бедами и радостями...

Так, по анкетному признаку, надо и Левитана гнать с Третьяковки... А начнёшь с Левитана — неизвестно чем кончишь...

Бялыніцкі-Біруля... Уехал... Был там преуспевающий молодой человек... Барин — не барин — трудно понять... Но явлением белорусского художественного сознания он стал только после войны... Вроде для белорусского искусства больше сделали евреи Кругер и Пэн, чем белорус Бялыніцкі-Біруля... Русский человек Керзин гораздо больше сделал для белорусской культуры, чем чистый белорус Селиханов...

Это тебе не в печать, а для своего собственного пользования... и размышления...

Эта книга может быть полезной для культуры, если ты каждого сможешь разговорить, как меня... Но, к сожалению, приспособленцев и трусов много... и просто людей, уходящих от проблемы...

Вот бумаги нет — это проблема!.. А мовы — на ўсіх хопіць!..

(Тут зазваніў тэлефон, і мой субяседнік хвілін пяць з кімсьці гаварыў — я ажно рот разявіў — на цудоўнай беларускай мове...)

Моя бабушка — полонизированная западная белоруска — из-под Белостока... Вымаўленне у меня от неё...

Поскольку мы уже во втором поколении интеллигенты — мы многого для себя не открывали. А они — первого поколения, они, кроме того, што трэба любіць мову,— они больше ничего не знают и знать не хотят...

А то, что на всей границе с Китаем нужно поставить танки, и не только танки,— иначе такое ахнет, что все будут говорить по-китайски,— это им даже в голову не приходит... Во что это обходится — их это тоже не волнует...

Польша создала великую культуру не благодаря языку — а благодаря действию на этом языке...

Конрад — англичанин. Но его не отлучают от польской культуры. А у нас: я хутчэй сваю кніжку ў план уцісну, чым ягоную...

Псіхалогія аднаасобніка... Вясковы хлопец прыехаў у горад, крануўся культуры... Хозяйский глаз — он и тут видит, где что лежит... Как этот поэт 46 лет — это всё несерьёзно...

«ЛіМ» — небрежно редактируется стилистически... Потому что адепты белорусского языка его не знают. Они не знают стилистики.

Хороший поэт К. Но какого чёрта он эту реформу письменности изобрёл?!. Он относится к разряду псевдоучёных... Нет у него филологически и языковедчески грамотного мышления...

Если хотите укреплять язык — нужно законсервировать синтаксис и грамматику!..

(Працяг будзе).

Беларускае замежжа

«БЕЛАРУС»: ліпень — жнівень 1992

Нумар пачынаецца запрашэннем Беларуска-амерыканскага Задзіночання і Згуртавання беларусаў Канады на 20-ую сустрэчу беларусаў Паўночнай Амерыкі, што, як вядома, адбылася 5—7 верасня г. г. у Нью-Браўнсвіку (штат Нью-Джэрсі, ЗША). Тут жа надрукавана і праграма сустрэчы. Значнае месца адведзена «Канцэпцыі эканамічнай рэформы ў Рэспубліцы Беларусь», распрацаванай Апазіцыяй БНФ у Вярхоўным Савеце Беларусі, пачатак якой змешчаны ў папярэдніх нумарах.

24 мая г. г. у зале Беларускай Праваслаўнай царквы св. Юр'я адбылося святкаванне 50-гадовага юбілею Беларуска-амерыканскай нацыянальнай Рады ў Чыкага. Пра гэтую важную падзею расказвае на старонках газеты Мікола Латушкін. «Паломніцтва да Беларускага Крыжа» — расказ Раісы Жук-Грышкевіч пра чарговае — чацвёртае — паломніцтва да Беларускага Крыжа, пастаўленага ў 1988 годзе ў Канадскім Мідлендзе, што адбылося 20 чэрвеня г. г. Чытачам цікава будзе прачытаць пра літаратурны вечар паэта Генадзя Бураўкіна ў фундацыі П. Крэчаўскага, які адбыўся 18 ліпеня ў Нью-Йорку. Было прачытана шмат вершаў, аўдыторыя ўзнагароджвала паэта цёплымі апладысментамі. Напрыканцы вечара Генадзь Бураўкін адказаў на пытанні ўдзельнікаў.

У нумары надрукавана заканчэнне дзённіка В. Русака пра візіт у Беларусь мітрапаліта БАПЦ Мікалая: прыём у старшыні Вярхоўнага Савета Беларусі С. Шушкевіча, наведванні культурных, мастацкіх і навуковых установаў. Змешчана інфармацыя пра адпачынак дзяцей у дзіцячым лагеры «Пагоня», які працаваў 26—31 ліпеня ў селішчы «Бэлэр-Менск» у штаце Нью-Йорк, а таксама кароткае паведамленне пра работу канферэнцыі Канадскай Асацыяцыі Славістаў, што адбылася 1—3 чэрвеня ў г. Шарлоттаўне. На канферэнцыі працавала беларуская секцыя, дзе было прачытана тры даклады: д-ра Яна Запрудніка «Беларусь на шляху да суверэннасці», праф. Квінскага каледжа ў Нью-Йорку Томаса Бэрда «Рэлігійны аспект росту беларускай свядомасці» і доктара Мічыганскага універсітэта Марыі Паўл Сурвілы «Беларусачка: характар жаноцкага вобразу ў беларускім песенным фальклоры».

Увазе чытача прапанавана інфармацыя Раісы Жук-Грышкевіч пра агульную асамблею Канадскай Этнакультурнай Рады, што адбылася сёлета 6—8 чэрвеня ў Атаве, а таксама пра фестываль «Шматкультуралізм у Сімко Каўнты», у якім узялі ўдзел розныя этнічныя групы: брытанцы, грэкі, эстонцы, японцы, кітайцы, украінцы і беларусы. У беларускім павільёне, дзе была арганізавана выстаўка твораў народнага мастацтва і кніг, прысутныя пазнаёміліся з гісторыяй Беларусі і яе культурнай спадчынай.

«Лістаючы бачыны мінулага» — нядаўна напісаныя ўспаміны славутай нашай паэтэсы Наталлі Арсенневай.

У нумары друкуецца кароткі агляд беларускай прэсы, карэспандэнцыя з Бельгіі, хроніка Беларускага аб'яднання ў Заходняй Аўстраліі.

Любоў БАРШЧЭЎСКАЯ.

Чыталі?

«АЙЧЫНУ СВАЮ БАРОНЯЧЫ»

«Хто прыгадае, калі на Беларусі адзначалі хоць якую гадавіну бітвы пад Оршай? Еўрапейскія народы шануюць памяць не толькі аб перамогах, але і аб нацыянальных трагедыях. Палякі, прыкладам, памятаюць і Грунвальд, і Легніцу, французы — і Марыньяну, і Павію, шведы — і Нарву, і Палтаву, чэхі — і Віткаву Гару, і Белую... У кожнага ёсць свой гонар і свой боль, свая слава і свая ж няслава. А што мы, беларусы?

Пра дзень 8 верасня 1514 года — дзень абароны суверэнітэту краіны — ведаюць, баюся, адзінкі. І адзначаць яго пачалі, здаецца, толькі ў 1990 годзе дый то вузкім колам, калі менская ды аршанская моладзь паставіла ў дзень слаўнае перамогі вялікі шасціканцовы крыж на месцы пабаявішча. А яшчэ менш вядомы шырокай грамадскасці творца той велікапышнай перамогі — князь Канстанцін Іванавіч Астрожскі» — так гаворыць у слове да чытача ў кнізе «Айчыну сваю баронячы» Генадзь Сагановіч.

Кніга, у якой у папулярнай форме расказваецца пра Канстанціна Астрожскага, найвышэйшага гетмана Вялікага княства Літоўскага, выйшла ў выдавецтве «Навука і тэхніка» ў серыі «Нашы славутыя землякі» накладам у 20 тысяч паасобнікаў.

WIS

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» накладам 5 тысяч паасобнікаў выйшла кніга паэзіі беларускай эміграцыі «Туга па Радзіме». Укладанне, прадмову і біяграфічныя даведкі зрабіў Барыс Сачанка.

«Туга па Радзіме» — гэта адна са спроб вярнуць на Бацькаўшчыну літаратурныя набыткі беларускіх паэтаў, якія, жывучы далёка ад родных мясцін, засталіся вернымі зямлі, якая іх узгадавала. У кнігу ўвайшлі творы Н. Арсенневай, М. Сяднёва, А. Золака, А. Змагара, А. Смалянца, А. Салаўя, М. Кавыля, В. Адважнага, У. Клішэвіча, У. Дудзіцкага, Р. Крушыны, Х. Ільяшэвіча, А. Юхнаўца, А. Бярозкі, С. Ясеня. Многія з гэтых аўтараў друкуюцца ўпершыню.

Горас МАККОЙ

БЫВАЙ, ЖЫЦЦЁ, БЫВАЙ, КАХАННЕ!

(Працяг. Пачатак у №№ 32—44).

IV

Цяпер яна прыехала на машыне маркі «Тальбот». Гэта быў вельмі доўгі, нізкі, чорны аўтамабіль з сядзеннямі з чырвонай скуры. Я адразу ж здагадаўся, чыя гэта машына, яшчэ не зірнуўшы на нумар.

Лекцыя закончылася праз некалькі хвілін, і, нарэшце, я зноў убачыў яе белы твар і чорныя валасы. У мяне ажно дыханне перахапіла...

— Ты што, мяняеш машыны штодня? — спытаўся я, калі мы сядалі ў машыну.

— Амаль што, — адказала яна, паварочваючы ключ запальвання.

— Як лекцыя?

— Як звычайна. А як твае справы!

— Усё выдатна. Пакуль яшчэ нічога дакладнага, але перспектывы адмысловыя.

— Я рада за цябе. Дарэчы, у цябе ёсць якія-небудзь планы на сённяшні вечар?

— Толькі адзін — прабавіць яго з табою, — адказаў я.

— Я хацела б паехаць куды-небудзь, дзе мы змаглі б пагаварыць. Толькі пагаварыць... Дык куды мы паедзем?

— Няважна куды — абы не за горад.

— А я думала, ты любіш бываць за горадам.

— Я любіў там бываць, але пасля ўчарашняй ночы — не. Я бог ведае колькі часу чысціў дома касцюм...

— Наступным разам, — з хітрынкаю зірнула яна на мяне,— я прыхаплю з сабою коўдру.

Усё адбылося так хутка, што я нават не паспеў здзівіцца. Мы ехалі па вуліцы з даволі інтэнсіўным рухам, і тут раптам яна выехала на тратуар і збочыла ўніз да рампы, якая вяла да падземнага гаража. Я ўбачыў два рады шыкоўных машын. Два чалавекі ў ліўрэях выцягнуліся ў фрунт, і Маргарэт спыніла свой «Талбот» паміж імі.

— Добры вечар, пан,— сказаў чалавек злева.

— Добры вечар, панна Добсан,— нахіліў галаву чалавек справа.

— Добры вечар,— кінула Маргарэт.

Той, што быў з яе боку, адчыніў дзверцы і, як толькі яна выйшла, накіраваўся да ліфта: але другі, з майго боку, застыў: адчыніўшы дзверцы, ён утупіўся ў мяне. Спярша я падумаў, што ён пазнаў мяне, але неўзабаве зразумеў, што яго здзівіў не мой твар, а адзежа... Нарэшце да мяне дайшло, што ён не здзіўлены, а шакіраваны: такі абарванец у гэткім шыкоўным гаражы, разам з такой дзяўчынаю, як Маргарэт! Чырвоны ад сораму, я пайшоў да ліфта.

— Дабранач, панна Добсан,— сказаў ёй чалавек.

— Добры вечар, панна Добсан,— сказаў ліфцёр.

Калі дзверы ліфта зачыняліся, я насмеліўся ўзняць вочы і ўбачыў: у гэтага чалавека твар таксама выцягнуўся ад здзіўлення.

Я адступіў у глыб кабіны, за ліфцёрам, стараючыся быць як мага больш непрыкметным. Ліфцёр, пажылы чалавек, быў таксама ў белай ліўрэі. На чацвёртым паверсе ён спыніў ліфт і, калі мы выходзілі, сказаў.

— Дабранач, панна Добсан.

— Дабранач.— адказала яна, і я імкліва выйшаў услед за ёю, спінаю да ліфцёра, каб менш яго шакіраваць. Дзверы зачыніліся, і ліфт паехаў уніз. Зараз гэтыя лёкаі нагамоняцца пра жабрака, якога падабрала недзе панна Добсан...

— А я думаў, што ты жывеш на Вярбовых прысадах,— сказаў я.

— Чаму ты так вырашыў?

— Прачытаў, пакуль чакаў цябе, адрас над нумарам на машыне.

— Я жыву то там, то тут.

— Шыкоўна. Звышшыкоўна. Я заўсёды распазнаю шыкоўныя месцы па шакіраваных тварах слуг, калі яны мяне бачаць. Чым больш шыкоўнае месца, тым больш яны шакіраваныя.

Яна засмяялася.

Мы ўвайшлі ў невялікую вітальню.

— Пакладзі капялюш вунь там,— сказала яна.

Я паклаў капялюш на столік, паглядзеў на сябе ў люстра на сцяне і адразу ж яшчэ больш выразна зразумеў збянтэжанасць лёкаяў: мой касцюм не пасаваў мне ні колерам, ні фасонам, быў не майго памеру, не кажучы ўжо пра тое, што ён не быў адпрасаваны, кашуля таксама была пакамечаная ды яшчэ і амаль брудная, гальштук быў завязаны блага — ды такі танны гальштук лепш і не завязваш... Да таго ж, я быў дрэнна падстрыжаны, а твар мой быў зусім схуднелы. Нічога дзіўнага, што гэтыя лёкаі збянтэжыліся. Цяпер я сам быў збянтэжаны. У мяне быў выгляд самага сапраўднага бадзягі, а ў такім месцы, як гэтае, ён проста біў па вачах. Аднаго я не мог зразумець: як дзяўчына такога ўзроўню не заўважала гэтага.

Мы прайшлі ў гасцёўню.

— Хочаш чаго-небудзь выпіць? — спыталася Маргарэт.

Чатыры шкляныя паліцы бара за прылаўкам поўніліся самымі рознымі напоямі.

— Віскі? — запыталася яна, прайшоўшы за прылавак.

— Лепш каньяку...

— А я люблю кактэйлі.— Яна паставіла перада мною бутэльку французскага каньяку і шклянку, а сабе зрабіла кактэйль.

Мы выпілі, яна выйшла з-за прылаўка і села ў фатэль, ля сцяны. Я павярнуўся на сваім сядзенні да яе тварам. Пацягваючы кактэйль, яна аглядвала мяне з галавы да ног, усё роўна як я быў нейкаю цікавай жывёлінай. Я адвярнуўся, выпіў яшчэ каньяку, але калі зноў павярнуўся да яе, то ўбачыў усё тое ж самае.

— Дык што ты задумала? — спытаўся я.— Сацыяльны эксперымент? Ці сеанс Касмічнай Свядомасці?

— Пра што ты?

— Пра нас,— сказаў я спакойна.— Навошта ты прывяла сюды такога жабрака, як я?

— Навошта я прывяла цябе сюды? Гэта мая кватэра. Я хацела, каб ты пабыў тут.

— А цябе не хвалюе, што могуць падумаць пра тваіх гасцей твае слугі?

— А чаму гэта павінна мяне хваляваць? Гэта *мае* госці...

— Але думаю, што са мною ты пабіла ўсе свае ранейшыя рэкорды. Я перакананы, што ты ніколі яшчэ не запрашала сюды такога тыпа, як я.

— А што ты за тып?

— Ты ўсё цудоўна бачыш,— усміхнуўся я.— Села ў фатэль і разглядваеш мяне...

Яна ўзнялася і падышла да мяне:

— Я зусім не збіралася разглядваць цябе. Калі я зрабіла табе балюча, даруй мне. Я проста глядзела на цябе. Ты хоць разумееш, што я першы раз бачу цябе па-сапраўднаму? І табе не здаецца, што пасля таго, што здарылася паміж намі, я маю права ведаць, які ты з выгляду?

— Тады добра — цяпер вы цудоўна ведаеце, які я з выгляду. І ты, і твае слугі. І ў мікраскоп не трэба разглядваць.

— Ах вось які ты...— крыху разгубілася яна.

— Я цябе ўчора папярэдзіў: комплексы...

— Раз ты ведаеш прычыну, то павінен выпраўляць у сабе недахопы.

— Я буду іх выпраўляць, калі не буду змушаны хадзіць у гэтым рыззі,— ужо раззлаваны, адказаў я.

— А ты не вельмі ветлівы са мною,— крыху адсунулася яна ад мяне.— Давай проста пагаворым — як сябры. Мне так багата пра што ёсць з табою пагаварыць!.. Табе дрэнна тут?

— Дрэнна.

— Хочацца пайсці адсюль зараз?

— Але, мне лепш пайсці адсюль зараз,— сказаў я, устаючы з сядзення.

— Мне так сумна гэта чуць...

— Не думай пра гэта...

— Мне вельмі сумна, што сёння ў нас не так, як учора...

— Мне таксама.

— Вядома, сёння гэта немагчыма... Тое хваляванне, што ахапіла нас учора, можа вынікнуць толькі з боскае волі. Учора нас звёў лёс. А сёння — я.— Яна сумна ўсміхнулася.— І з лёсам я спаборнічаць няздатная. На жаль, я не чараўніца.— Яна падняла сваю шклянку.— Давай вып'ем у апошні раз. За маё здароўе. За здароўе чараўніцы-вучаніцы...

І тут раптам я зразумеў, што гаворыць яна неверагодна шчыра. Учора яна аддалася мне зусім не ад простага жадання, але таму, што ўбачыла ў маіх відавочна дзіўных паводзінах нейкую атавістычную патаемнасць. І нарэшце я адчуў, што дрыжу. Не ад таго, што ўзнерваваўся, а таму, што зрабіў дзіўнае адкрыццё: я раптам зразумеў, што наша ўчарашняя блізкасць — зусім не просты фізічны акт, што *для нас абаіх яна была нейкім найстаражытнейшым рытуалам...*

Я ўстаў і выключыў святло, потым вярнуўся да Маргарэт. Слабае святло, якое пранікала з вітальні, дазваляла мне разгледзець яе сілуэт і контуры бара. Я наблізіўся да яе і застыў усё роўна як у каталептычным здранцвенні, сціснуўшы кулакі, затрымаўшы дыханне,— як яна ўчора па маёй просьбе, застыў у адчайнай спробе ўвабраць з Маргарэт яе ўчарашнія пачуцці...

І раптам мяне ўсяго абдала пахам «Нуэль дэ Ночэ»...

Пачуццё блізкае небяспекі перарвала мой сон. Я адчуў варожы пах, адчуў, што нада мною нехта стаіць, і расплюшчыў вочы, шукаючы крэсла, на якім застаўся мой пінжак з рэвальверам у кішэні. Раптам запалілася лямпа каля ложка, і я ўбачыў чалавека гадоў шасцідзесяці, імпазантнага арыстакрата, лысага, у шыкоўным блакітным касцюме і з гальштукам-матыльком. Ён трос Маргарэт, не зважаючы на мяне. Адчуванне ў мяне было такое, што мне з усяе сілы заехалі ў морду. Нарэшце, выгледзеўшы крэсла, на якім ляжаў мой пінжак, я высунуў ногі з-пад коўдры, збіраючыся кінуцца да рэвальвера.

— Спакайней, сынок,— пачуў я чыйсьці голас.

Каля дзвярэй стаялі два мужчыны, па ўсім было відаць, выжлы. Яны былі ў цывільным, але выжлаў я ў іх умомант разгледзеў. Пакуль што яны стаялі нерухома і назіралі.

— Мідж, дарагая. Мідж,— гаварыў лысы чалавек, і я зразумеў, што гэта быў, бадай, яе бацька.— Мідж, дарагая,— усё паўтараў і паўтараў ён.

Маргарэт усё ніяк не магла прачнуцца і мармытала нешта зусім неразборлівае. Нарэшце яна расплюшчыла вочы і ўбачыла гэтага чалавека. Яна хутка села, падцягнуўшы ўверх коўдру, збянтэжана зірнула на мяне. Але замяшанне яе доўжылася нядоўга, ужо праз некалькі імгненняў яна ўзяла сябе ў рукі.

— Табе не трэба было рабіць гэтага,— сказала яна, потым узяла халат.

— Надзень яго,— сказаў ён і звярнуўся да выжлаў: — Выведзіце гэтага чалавека.

Яны рушылі ўперад.

— Будзе лепш, калі ты скажаш ім заставацца там, дзе яны былі,— сказала спакойна Маргарэт.

Выжлы па-ранейшаму ішлі на мяне, гледзячы на старога Добсана.

— Выведзіце яго,— паўтарыў ён.

Яны спыніліся ля мяне, і я зрабіў выгляд, што ўстаю.

— Чакайце,— сказала ім Маргарэт, затым павярнулася да бацькі: — Гэта смешна, тата! Дазволь мне пазнаёміць цябе з маім мужам, Полем Мэрфі... Гэта мой бацька, Поль,— сказала яна мне.

«Божа літасцівы! — падумаў я.— Які муж?..»

У Эзры Добсана ажно сківіца адвісла. Ён утупіўся ў мяне, вочы ў яго звузіліся:

— Мужам?.. Вы жанатыя?.. З якога часу?

— З вечара,— адказала яна.— Мы растлумачым табе ўсё за сняданкам, але...

— Божа мой! Божа мой! — шаптаў стары згаслым голасам, і я зразумеў, што ёй удалося падмяць яго пад сябе.

Я пачаў адчуваць сябе лепш. Я яшчэ не прадбачыў, куды ўсё гэта нас завядзе, але яна дала мне крыху часу, каб падумаць.

— Будзь ласкавы, скажы ім, каб яны выйшлі,— папрасіла Маргарэт бацьку.

Ён павярнуўся да выжлаў і даў ім знак. Яны пацiснулі плячыма і выйшлі.

— Сапраўды, тата,— распачала Маргарэт,— ты часам такое можаш вытварыць... Поль цяпер пяйначай думае, у якую ж сямейку ён трапіў...

Яна наўмысна — бацька ж не зводзіў з мяне вачэй — крыху вінавата ўсміхнулася мне, быццам прасіла прабачэння. Прыдуманую знячэўку ролю яна выконвала ідэальна...

— Вядома, мы зрабілі ўсё не лепшым чынам,— сказала яна.— Трэба было пачакаць. Мы рабілі ўсё імпульсіўна, безразважна, у мяне ажно галава кружыцца, але што б ты ні зрабіў, нічога ўжо не зменіцца.

У старога выпаў з рук даччын халат. Ён ступіў крок назад і зноў утупіўся ў мяне.

— Не папракайце Поля,— сказала яна.— Гэта ўсё я...

— Хто, апрача вас, у курсе? — спытаўся стары.

— Сакратар, суддзя,— пачала яна.

— І жонка суддзі,— дадаў я.— Яна была ў нас сведкаю.

— Калі вы гэта зрабілі?

— Некалькі гадзін назад.

— Дзе?

У суседнім штаце.

— Яны ведаюць, хто ты?

— Не думаю.

— Але растлумачце мне, навошта трэба было распісвацца ў суседнім штаце?

— Мы не маглі чакаць тыя тры дні, што абавязковыя ў нас,— адказала яна.

— Тры дні! Што такое тры дні, калі гаворка ідзе пра жаніцьбу?!. Ты даўно ведаеш гэтага чалавека?

— Прашу цябе, тата, не трэба. Усё гэта Полю чуць не надта лёгка. Я табе ўжо сказала, што мы былі безразважныя і што ў мяне ажно галава кружыцца. Давай пагаворым раніцай. Тады мы ўсё табе растлумачым...

— Добра,— згадзіўся ён,— пагаворым пра гэта раніцай. Але пакуль што ты пойдзеш са мною. Адзявайся.

— Ты зноў не маеш рацыі, тата.— запярэчыла яна.— Я не пайду з табою.

— Ты пойдзеш са мною, альбо я паклічу зараз Зумбро і Скота, і яны вынесуць цябе адсюль! Адзявайся!

— Тата, ты робіш зусім не тое, што трэба!

Здзіўлены, я паглядзеў на яе: бацька ж даваў нам, бадай, нейлепшую мажлівасць выкруціцца. Няўжо яна гэтага не разумее? Калі яна пачне з ім сварыцца, хто ведае, чым усё гэта закончыцца?

— Я думаю, твой бацька мае рацыю,— сказаў я.— Ідзі з ім. Пагаворым пра ўсё раніцай.

Яна кінула на мяне пагардлівы позірк.

(Працяг будзе).

Глыбока смуткуем: памёр Міхась Ткачоў

31 кастрычніка на 51-ым годзе жыцця, у самым росквіце творчых сіл пакінуў гэты свет адданы, ахвярны сын нашай Айчыны, вядомы вучоны і палітычны дзеяч, адзін з тых волатаў, хто пачынаў новае беларускае Адраджэнне, былы кіраўнік гродзенскага таварыства «Паходня», адзін з заснавальнікаў «Мартыралога Беларусі» і Беларускага Народнага Фронту, а затым Беларускай Сацыял-Дэмакратычнай Грамады, старшынёй якой і быў абраны.

Памёр Міхась Ткачоў. Неверагодная, балючая вестка, заўчасная, несправядлівая смерць. Доктар гістарычных навук, прафесар, аўтар выдатных, так патрэбных сёння кніг і артыкулаў пра мінулае роднай Беларусі. Высокі і мажны, спакойны і разважлівы, мудры і добры, інтэлігентны чалавек, побач з якім больш упэўненымі і дужэйшымі рабіліся ягоныя сябры і паплечнікі, супрацоўнікі, усе, хто імкнецца да праўды, да ідэалаў сацыяльнай справядлівасці. Побач з ім мізарнелі і цішэлі, рабіліся нязначнымі і нястрашнымі ягоныя нядобразычліўцы. Асоб такога маштабу гісторыя і лёс дораць кожнай нацыі адзінкамі.

Пакінуў нас Міхась Ткачоў, каб застацца назаўсёды ў гісторыі Беларусі і нашай удзячнай памяці.

Лісты жальбы даслалі ў рэдакцыю ад імя Беларускага Народнага Фронту «Адраджэньне» *Зянон ПАЗЬНЯК;*
ад імя Выканкама Цэнтральнай Рады Беларускай Сацыял-Дэмакратычнай Грамады *Алег ТРУСАЎ;*
ад імя сяброў клуба «Спадчына» *Анатоль БЕЛЫ;*
ад імя сяброў Беларуска-амерыканскага задзіночання, Культурна-асветніцкага цэнтра «Полацак», рэдакцыі часопіса «Полацак», парафіян Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы Жыровіцкай Божай Маці (Кліўленд, штат Агаё) *Янка ХАНЕНКА, Сяргей КАРНІЛОВІЧ, Святлана БЕЛАЯ, Міхась БЕЛЯМУК, айцец Міхась СТРАПКО.*

Супрацоўнікі рэдакцыі газеты «Наша слова» і Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны таксама глыбока смуткуюць з нагоды смерці Міхася Ткачова і выказваюць свае спачуванні родным і блізкім нябожчыка.

Народная лякарня

Існуе некалькі спосабаў увядзення пчалінага яду ў арганізм. Класічны і самы эфектыўны — праз уджаленне пчалы. Іншыя метады: уціранне мазяў, ін'екцыі (уколы), інгаляцыі, электрафарэз, ультрагук, прыём таблетак пад язык.

Прыкладная схема лячэння ўджаленнем пчалы. У першы дзень хворага джаліць адна пчала. Затым у кожны наступны дзень дабаўляецца па пчале. Так працягваецца 10 дзён, пасля чаго робіцца перапынак на 3—4 дні, і курс паўтараецца, толькі пчол бярэцца ў тры разы больш. Усяго за два курсы хворага павінна ўджаліць 180—200 пчол. Калі пасля гэтага чалавек не выздаравее і не палепшыцца яго стан, лячэнне пчаліным ядам неабходна спыніць.

Выбар месца для ўджалення залежыць ад характару захворвання. Напрыклад, пры гіпертаніі пчол прыкладваюць за вушамі і да паясніцы. Пры захворванні вачэй пчол саджаюць на віскі, пры язвах і ранах іх саджаюць у сантыметрах пяці ад краю хворага месца і г. д.

Найчасцей пчол для ўджалення прыкладваюць да плячэй і сцёгнаў, штодзённа мяняючы месца.

Пры выкарыстанні гатовых прэпаратаў лячэнне пачынаюць таксама з малых доз. Уколы робяць проста ў хворыя суставы або ў так званыя болевыя кропкі.

Перад уціраннем мазі хворае месца абмываюць цёплай вадой з мылам і робяць гарачы кампрэс. 2—3 г мазі ўціраюць чыстай рукой 2—3 мінуты. Працэдура праводзіцца два разы на дзень. Курс лячэння — 2—3 тыдні.

Інгаляцыя — просты і эфектыўны спосаб лячэння бранхіяльнай астмы. Разам з парай гарачай вады ўдыхаецца пара пчалінага яду.

Пры лячэнні *электрафарэзам* (і *іонафарэзам)* скарыстоўваецца дзесяціпрацэнтны водна-спіртавы раствор пчалінага яду, якім змочваюцца марлевыя сурвэткі для электродаў. Плошча электродаў павінна быць 200—300 см², сіла току 12—20 ампер, працягласць працэдуры 20—30 мінут, колькасць працэдур 15—20 . У першыя два дні лячэння паліваюць на марлевыя пракладкі па 5 мл раствору, затым колькасць яду ў растворы павялічваюць да 10—15 мл.

Пры лячэнні *ультрагукам* мазь уціраецца ў хворае месца.

Дазіраваныя таблеткі з пчаліным ядам рассмоктваюцца ў роце або пад языком. Курс лячэння — 25 таблетак, якія ўтрымліваюць яд ад 215 пчол. Адзначым, што прыём унутр пчалінага яду не дае вялікага эфекту, бо пад дзеяннем ферментаў страўніка ён траціць сваю актыўнасць.

Метад ін'екцый добры тым, што дазваляе правільна дазіраваць лякарства.

У сучасных умовах жыцця паўстае пытанне: дзе браць прэпараты пчалінага яду? Таму сёння стары спосаб лячэння пчаліным ядам шляхам уджалення застаецца для нас самым даступным.

Да ўвагі ўдзельнікаў віктарыны «Старадаўняя Беларусь»

Як ужо адзначалася, пры падвядзенні вынікаў віктарыны, пасля вызначэння пятнаццаці пераможцаў высветлілася, што значная частка яе ўдзельнікаў прыслала ў рэдакцыю свае адказы на прапанаваныя ў трох турах пытанні, якія таксама з'яўляюцца правільнымі ці да правільных набліжаюцца.

Удзельнікі віктарыны, адказы якіх заслугоўваюць станоўчай ацэнкі:

Наталля БЕЛЬСКАЯ, г. Салігорск;
БЫСТРАНЬКОЎ (імя не паведаміў), г. Гомель;
Віктар ВАНЦЛАЎ, г. Маладзечна;
Гурток «Юныя этнографы» станцыі юных турыстаў, г. Ваўкавыск;
Ірына КАШТАЛЯН, г. Менск;
Алена КОСМАЧ, в. Заскавічы Маладзечанскага раёна;
Ганна МАСЛЮК, в. Заскавічы Маладзечанскага раёна;
Кацярына ПАДЦЯРОБ, в. Турэц-Баяры Маладзечанскага раёна;
Алег ПЛІСКО, г. Маладзечна;
А. РАБУШКІН, г. Гродна;
Аляксандра СКАРАБАГАТАВА, в. Турэц-Баяры Маладзечанскага раёна;
Вольга ЦЯСЭВІЧ, г. Менск.
Наталля ШЫМАН, в. Турэц-Баяры Маладзечанскага раёна.

Паведамляем, што ў бліжэйшы час за актыўны ўдзел у віктарыне «Старадаўняя Беларусь» усе яны будуць заахвочаны Таварыствам беларускай мовы імя Ф. Скарыны.

М. В.

ПАНСКАЯ ЛАСКА • Л. Ш. 92
БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ КАЗКА

Служыў у аднаго пана ляснік. Добра служыў, верай і праўдай.
Расчуліўся аднойчы пан і кажа:
-Люблю я цябе, верны мой слуга. Буду шанаваць цябе да самай тваёй смерці.
-Э, пане, не крыўдуй, але панская ласка, жончын язык ды пасынкава любоў да айчыма - аднаго варты.
Не паверыў пан. Паспрачаліся яны.
Украў ляснік у пана гуся.
Даў жонцы зварыць ды наказаў, каб нікому не расказвала.
Назаўтра жонка не вытрымала і расказала куме. Тая - суседцы. І пайшла навіна па сялу.
Даведаўся пан.
Раззлаваўся пан і выраšыў ляесніка павесіць. Папрасіўся ляснік схадзіць дахаты, грошы падзяліць жонцы і пасынку.
Згадзіўся пан, але сам з леснікам пайшоў.
Падзяліў ляснік золата на тры кучы:
-Гэта жонцы, гэта пасынку, а трэцяя таму, хто мяне вешаць будзе.
А пасынак кажа:
-Нашто, бацька, грошы чужому аддаваць? Давай іх мне, я цябе павешу!
Глянуў ляснік на пана і кажа:
-Ну што, пане, чыя праўда? Вось якая твая ласка!

Пародыі

Георгій ЮРЧАНКА

Дзераўное каханне

Закружыліся вішні
У вяночках вясновых.
Слівы, яблыні
ў пышных
Паркалёвых абновах.
Мікола ЯНЧАНКА

Чарамховая засень
Закалыхвае вёску.
Заглядаецца ясень
На суседку бярозку.

Граб з увагаю ловіць
Позірк гулі-асіны.
Закахаўся ядловец
У дзяўчыну каліну.

Чутны клёнавы ўсхліпы:
Па ракіце гаруе.
Дуб-асілак да ліпы
Перабрацца мяркуе.

Вяз ад грушы-красуні
Воч адвесці не можа.
А маліна ля клуні
Штосьці на бэзе варожыць.

Дый самому ахвота
Пагадаць на лазіцы.
Ой, сасонка-турбота,
Ой, шыпулькі-ігліцы.

ДА ВЕДАМА СЯБРОЎ РЭСПУБЛІКАНСКАЙ РАДЫ ТБМ ІМЯ Ф. СКАРЫНЫ

18 лістапада г. г. а 18 гадзіне ў канферэнц-зале Дома літаратара (Менск, вул. Фрунзе, 5) адбудзецца пасяджэнне Рэспубліканскай Рады.
Даведкі па тэлефонах: 33-25-11, 33-13-52.

Клуб «Спадчына» запрашае

20 лістапада г. г. у Доме літаратара адбудзецца вечарына да ўгодкаў Слуцкага паўстання.
Вядучы — ганаровы сябра нашага клуба прафесар Анатоль Грыцкевіч. Пачатак а 18 гадзіне.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

Рэдактар Эрнэст Ялугін.
Сябры калегіі: Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Ніл Гілевіч, Уладзімір Дамашэвіч, Алесь Камароўскі, Анатоль Клышка, Алег Куліцкі, Уладзімір Ламека, Уладзімір Содаль, Алесь Траяноўскі, Генадзь Тумаш, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун, Міхась Шавыркін.

Адказны сакратар Віктар Шніп.

Наш адрас: 220005, г. Менск, **вул. Румянцава, 13.**
Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.

МВПА імя Якуба Коласа.
Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка»
Наклад 7046 паасобнікаў. Зак. 1203. Індэкс 63865.